

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Центр післядипломної освіти, заочного та дистанційного навчання

Кафедра практичної психології

**ЦІННІСНО-СМИСЛОВА СФЕРА ЖІНОК, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ У
ДЕКРЕТНІЙ ВІДПУСТЦІ**

кваліфікаційна робота

здобувача вищої освіти
освітнього ступеня «бакалавр»

Діани КУЗЬМИЧ

4 курсу заочної форми навчання
спеціальність 053 «Психологія»
ОПП «Психологія»

Науковий керівник

кандидат психологічних наук

Наталія МАЙОРЧАК

Рецензент:

доктор педагогічних наук, доцент

Галина ЛЯЛЮК

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

«10» квітня 2022 р., протокол № 10

Завідувач кафедри практичної психології

кандидат психологічних наук

_____ **Галина ОДИНЦОВА**

Львів

2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ЗМІСТ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ.....	6
1.1. Класифікаційна характеристика основних ціннісно-смислових орієнтацій особистості	6
1.2. Чинники формування та розвитку ціннісних орієнтацій	16
1.3. Психологічні особливості цінностей жінок, які перебувають в декреті в контексті прояву материнства	21
РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СФЕРИ ЖІНОК, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ У ДЕКРЕТНІЙ ВІДПУСТЦІ.....	28
2.1. Характеристика вибірки та методологічної бази дослідження.....	28
2.2. Аналіз отриманих результатів дослідження ціннісно-смиислової сфери жінок, які перебувають у декретній відпустці.....	32
2.2.1. Кореляційний аналіз отриманих даних.....	35
2.2.2. Порівняння середніх значень.....	39
2.3. Методичні рекомендації щодо оптимізації конструктивних ціннісно-смислових орієнтацій	43
ВИСНОВКИ.....	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	49
ДОДАТКИ.....	53

ВСТУП

Актуальність дослідження. Процес життєдіяльності особистості є постійним в контексті систематичного формування і розвитку людини в певному соціумі, як учасника в житті певної епохи. Виявлення особливостей смисложиттєвих орієнтацій стало останнім часом актуальною тематикою для досліджень. Проте при достатній вивченості цього феномену поки не можна говорити про можливі методи розвитку смисложиттєвих орієнтацій та способи впливу на процес їх формування.

Феноменологія постійного прагнення до пошуку сенсу існування була актуальною не лише в філософів, але й в представників вітчизняної та зарубіжної психологічної науки, серед яких: О.М. Леонтьєв, К.Г Юнг, В. Франкл, Л.С. Виготський. Досить часто вчені розглядали проблематику смисложиттєвих орієнтацій крізь призму цінностей особистості. Формування та розвиток цінностей та смислових орієнтацій в особистості здійснюється за допомогою мислення, процесів аналізу та синтезу, прийняття певних цінностей та їх співвідношення із власними потребами, котрі можуть мати вплив на розвиток спрямованості та світоглядних тенденцій.

Важливим та досить цікавим є питання щодо особливостей формування та прояву різноманітних ціннісно-смислових орієнтацій у жінок, котрі перебувають в декретній відпустці. Роль материнства зумовлює повну зміну вектора життя жінки: змінюються поведінкові патерни, світоглядні установки, формуються нові провідні цінності, по-іншому сприймається сенс буття. Можливим є те, що раніше сформована ціла система потребнісно-смислових орієнтирів людини із появою нової ролі втрачає свою актуальність. Деякі цінності трансформуються, а інші нівелюються самою особистістю. Також досить часто формуються нові цінності та пріоритети в житті молоді матері. Загалом материнство як феномен, на сьогоднішній день є недостатньо вивченим та проілюстрованим в працях вчених.

Відтак, актуальність даної проблематики, зумовила вибір курсового дослідження на тему: «Ціннісно-смилова сфера жінок, які перебувають у декретній відпустці».

Об'єкт дослідження: ціннісно-смилова сфера особистості.

Предмет дослідження: психологічні особливості ціннісно-смилової сфери жінок, які перебувають у декретній відпустці.

Мета роботи полягає у вивченні психологічних особливостей ціннісно-смилової сфери жінок, які перебувають у декретній відпустці.

Наша робота полягає у реалізації наступних **завдань**:

1. Надати класифікаційну характеристику основних ціннісно-смилових орієнтацій особистості.
2. Розкрити чинники формування та розвитку ціннісних орієнтацій.
3. Проаналізувати психологічні особливості цінностей жінок, які перебувають в декреті в контексті прояву материнства.
4. Емпірично вивчити психологічні особливості ціннісно-смилової сфери жінок, які перебувають у декретній відпустці.
5. Розробити методичні рекомендації щодо оптимізації конструктивних ціннісно-смилових орієнтацій.

Гіпотези дослідження:

- Між цінностями батьківства (виховання) та цінностями досягнення існує взаємозв'язок.

- Термін перебування жінки в декретній відпустці впливає на рівень прояву нею таких ціннісно-смилових орієнтацій: локус контролю – Я, активні соціальні контакти, господарсько-побутові цінності.

Методологія: теоретичний аналіз наукових робіт, тестування, статистичні методи обробки даних; опитувальник для виявлення сімейних цінностей сучасної сім'ї (А.Н. Волкова), методика СЖО (смиложиттєві орієнтації) Д. А. Леонтєва, морфологічний тест життєвих цінностей МТЖЦ В.Ф. Сопів Л.В. Карпушина.

Наукова (теоретична) новизна дослідження полягає у вивченні психологічних особливостей ціннісно-смиислової сфери жінок, які перебувають у декретній відпустці; у розширенні та поглибленні знань про чинники формування та розвитку ціннісних орієнтацій; у конкретизації уявлення про психологічні особливості жінок, які перебувають в декреті в контексті прояву материнства; в розробці методичних рекомендацій щодо оптимізації конструктивних ціннісно-смислових орієнтацій.

Практична значущість дослідження полягає у підготовці методичної бази для діагностики психологічних особливостей ціннісно-смиислової сфери; у підготовці методичних рекомендацій щодо оптимізації конструктивних ціннісно-смислових орієнтацій та можливості подальшого застосування даних рекомендацій в практиці психолога.

Теоретичною основою роботи є положення вчених щодо проблематики сенсу життя, формування смисложиттєвих та ціннісних орієнтацій особистості: О.М. Леонт'єв, К.Г. Юнг, В. Франкл, Л.С. Виготський, К.А. Абульханова-Славська, А.А. Бреусенко, В.Є. Чудновский, В.Е. Семёнов, Т.М. Титаренко, А. Маслоу, О.Є. Бавико, А.А. Бодалев; концепції та роботи вчених щодо феномену материнства: А.Я. Варга, Д. Віннікотт, М. Мід, В.А. Раміх, Г.Г. Філіппова, Т.М. Афанасьєва, К. Вітакер, І.С. Кон, В.І. Кочетков, М. Мід, В.А. Сухомлинський.

Теоретична значущість дослідження полягає у конкретизації знань про чинники формування та розвитку ціннісних орієнтацій, а також вивченні психологічних особливостей прояву ціннісно-смиислової сфери жінок в контексті материнства (жінок, які перебувають у декретній відпустці).

Надійність і вірогідність досліджень забезпечувались використанням методів, що відповідали меті, завданням, гіпотезі дослідження.

Структура роботи складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ I. ЗМІСТ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ

1.1. Класифікаційна характеристика основних ціннісно-смислових орієнтацій особистості

Ціннісно-смислові орієнтації особистості, міра того наскільки людина є ресурсною в житті, відіграють надзвичайно значну роль у вирішенні різноманітних життєвих проблем та вирішенні можливих криз розвитку чи переживанні травматичних подій. Проблематику сенсу існування багато дослідників ілюструє як проблематику життєдіяльності особистості загалом. Людина має одну із важливих для себе функцій впродовж життя і ця функція є регулюючою. Якщо особистість володіє високим рівнем розвитку до регуляції власної поведінки - то відповідно у неї буде більше можливостей щодо саморозвитку та самоактуалізації. Проблематику самореалізації людини (самоактуалізації) зазвичай розглядають в контексті гуманістичного напрямку в психологічній науці. Потрібно більш детально розглянути феномен самореалізації та його вивчення в психологічній практиці. В цьому феномені містяться як філософські, так і психологічні аспекти. Варто також зауважити, що поняття самореалізації може бути тотожним із поняттям самоактуалізації [22, с. 67-71].

Процес формування смисло-життєвих орієнтацій за К.А. Абульханова-Славською є однією з основних форм активності, попри те, ці смисли не достатньо можуть впливати на регулювання поведінкових виявів в особистості [2]. Для вивчення особливостей ціннісно-смиислової сфери особистості учнів пропонується зазвичай такий комплекс методик: тест сенсожиттєвих орієнтацій (Д.О. Леонтьєв); опитувальник М. Рокича.

Мета та сенс життя - це на сьогоднішній день є одні з найбільш незрозумілих та дизморфних термінів для їх повного трактування в психологічній літературі. Незважаючи на це, фактом є той аспект, що людина усвідомлюючи власний сенс буття, досягає досить високого рівня розвитку

психологічного благополуччя та душевного комфорту, рівня задоволеності своїм життям. Такі параметри, як: сенс життя, духовність, смислові орієнтації та ціннісні установки прийнято досліджувати за допомогою проєктивних методів в психології.

В. Франкл висунув концепцію про існування так званого «екзистенційного вакууму» в особистості. На основі даної тези розроблено безліч тестів та опитувальників для визначення певних типів ціннісних орієнтацій в людини. Вчений описував пояснення своєї теорії в тому, що бувають періоди життя людини, коли вона повністю або частково втрачає цілі в житті та сенс існування взагалі [16]. До вищезгаданих тестів та опитувальників можна віднести: опитувальник «Life Regard Test» (Battista J., Almond R.), «Sense of Coherence Scale» (Sagy S., Antonovsky H.), «Purpose-in-Life Test», PИL (Crumbaugh J.) Російськомовна версія PИL Дж. Крамбо довгий період слугувала основою для розробки Д.О. Леонтьєвим тесту СЖО [10].

Проблематика особливостей детермінант та механізмів внутрішнього світу особистості є досить актуальним та цікавим питанням для вивчення. Людина протягом життя може реалізовувати себе в різноманітних сферах діяльності та буття, а саме: професійній, сімейній, особистісній, соціальній, релігійній, політичній. Провідний напрямок спрямованості особистості в контексті її інтересів, світоглядних установок та переконань здійснюватиме вагомий вплив на весь процес формування смисло-життєвих орієнтацій та саморозвиток людини в цілому.

Незважаючи на наявність певної кількості напрацювань щодо проблематики формування смисло-життєвих та ціннісних орієнтацій в особистості, найбільш вагомими складовими структури смисло-життєвої сфери особистості є ще недостатньо розкритими. Підтвердженням фактом є те, що формування та період розвитку смисло-життєвої сфери людини співвідносяться із періодом її індивідуалізації, тобто здобуття певних рис, котрі підкреслюють її індивідуальність. Досить часто соціальна сфера життя особистості чинить вагомий вплив на формування її цінностей та життєвих

смислів. Людина сприймає та трансформує певні соціальні цінності в свої особистісні та тим самим шукає шляхи самореалізації. Якщо брати до уваги особливості розвитку смисло-життєвої сфери в представників різних соціальних верства - то помітним є очевидний рівень відмінностей щодо формування в них даної сфери. Це ще раз підкреслює індивідуальний стиль в процесі формування та розвитку ціннісних орієнтацій та формування власних смислів життя загалом [20, с. 56-59].

Дослідники в сфері проблемати сенсу буття людини вважають, що процес формування смислу життя та цінностей в особистості визначається рівнем смислової регуляції. Серед таких вчених доцільно виокремити: (І.В. Абакумова, О.Г. Асмолов, Б.С. Братусь, Д.О. Леонтьєв. Відтак, для того, щоб більш ґрунтовно та змістовно досліджувати проблематику формування смисло-життєвої структури особистості необхідним є більш детальний розгляд її структурних компонентів та особливостях прояву. Необхідним є визначення всіх структурних частин – смислових частин психіки людини та дослідження її можливих взаємозв'язків щодо процесів сенсостворення в особистості. Виокремими положення вченого Д.О. Леонтьєва та більш детально розглянемо його погляд на дане питання [27].

Д.О. Леонтьєв описує те, що досить важливо приділити увагу мотивації особистості та її структурних компонентів в процесі пошуку нею свого сенсу існування та цінностей в житті. Мотив - це рушійна сила розвитку та діяльності людини в будь-якій сфері. В основі мотивів лежать потреби і лише за умови того, коли вивчається потрібнісна сфера особистості можна краще зрозуміти її природу смисло-життєвих орієнтацій. Мотиваційна сфера визначає всю тенденцію до руху та діяльності індивідуальності. В мотивації також криється індивідуальний стиль діяльності людини та особливості того, як вона реалізовуватиметься в житті [3, с. 90-102]. Автор даного твердження також описує дві можливі характеристики мотиву, а саме:

1) мотив, котрий є прив'язаним до певного виду діяльності в людини. В кожній діяльності може бути лише один мотив, той що є пріоритетним, а всі

інші залишаються другорядними. Виникає даний провідний мотив з початком того, як людина починає виконувати будь-яку дію та зникає, як тільки дія успішно звершена. Якщо ж діяльність не досягла бажаної мети – то все може повторитись по відповідному циклу ще раз;

2) мотив є відповідним багатьом потребам людини. Життєвий смисл існування певного мотиву описує діяльність людини як в кількісному, так і в якісному аспектах [11, 32].

Беручи до уваги те, що цінності в структурі особистості відіграють надзвичайно важливу роль Д.О. Леонт'єв зазначив те, що їх мотивуючий вплив не обмежений лише певною діяльністю людини, а вони мають місце в контексті життєдіяльності людини в загальному і є досить стабільними в своєму прояві. В зрілої особистості цінності можуть трансформуватись чи видозмінюватись тільки за винятком певних важливих для неї ситуаційних факторів. Також такий вплив може мати травматичний стрес, зміна умов проживання людини, травма, криза, втрата та інші можливі обставини певних ситуацій. Прихильники даної концепції виділяють два основних види цінностей, а саме: цінності, котрі забезпечують життєдіяльність особистості та цінності, котрі є засобами досягнення певних цілей в житті людини [5].

Д.О. Леонт'єв також відзначає той аспект, що цінності та потреби особистості є стійкими мотиваційними характеристиками для людини. Крізь призму задоволення власних потреб людина створює особливі взаєностосунки зі світом та оточенням навколишніх людей. За допомогою ціннісних орієнтацій людина відчуває свою приналежність до соціуму та зовнішніх умов загалом. В своїх потребах особистість є самотньою, а в цінностях вона може відчувати приналежність до чогось більш масштабного. Потреби автор описує як більш динамічні особистісні новоутворення, а цінності - це вже явище статичне, більш глибоке та тривале щодо часових параметрів. Потреба може бути мінливою та змінюватись систематично на відміну від цінностей. В людини протягом життя формується певна система власних цінностей на основі світоглядних установок і ця система може зазнати змін лише під впливом певних значущих подій, а

потреби можуть змінюватись по результату досягнення особистістю певних результатів в своїй діяльності [2].

Описуючи вищі сенси буття людини, Д.О. Леонт'єв наголошує на тому, що разом із формуванням ціннісних орієнтацій формується цілісна сфера смислотворення в особистості. За допомогою цінностей людина формує своєрідну картину сприйняття світу і визначає для себе сенси існування. Якщо цінності змінюються під впливом певних життєвих обставин - то може видозмінитись також смисло-життєва орієнтація особистості [18, с. 78-83].

Описуючи людину, як динамічну істоту, Д.О. Леонт'єв застосовує поняття «динамічна смислова система» (ДСС) - це досить тривала в контексті свого існування самостійна структура, котра має в собі безліч підструктур, але функціонує як самостійна одиниця. Основною особливістю даної динамічної смислової структури є те, що вона є суверенною в своєму існуванні. В багатьох осіб можуть бути наявними різноманітні динамічні смислові структури, наприклад: структура сім'ї, роботи, власних потреб [30, с. 37-43].

Здійснений розгляд ціннісно-смислових структур надає змогу зрозуміти надзвичайно складну систему та специфіку їх формування. З даними особливостями пов'язані також певні поведінкові патерни, котрі людина обрає впродовж всього життя для досягнення певних результатів чи мети в своїй діяльності.

Розглядаючи поняття стратегії мислення, мається на увазі певний мисленнєвий акт або ж розумову діяльність, коли особистість за допомогою індикатрів зовнішньої дійсності здійснює формування власних умовиводів. Досить часто деякі механізми мислення є неусвідомленими для самої людини. Відтак, можна наприклад проілюструвати сприйняття людиною певної події чи життєвої ситуації на основі аперцепції (свого попереднього досвіду). Як наслідок вона вже володіє певними стереотипами мислення чи установками і сприймає світ згідно даних міркувань [6, 14].

Деякі вчені, такі як: К.М. Маркова, В.Е. Мільман, В.Ф. Моргун, Х.К. Хекхаузен стверджували, що феноменологію смисло-життєвих орієнтацій в

людини слід розглядати крізь призму мотиваційного базису в особистості. Дане твердження та погляди досить чітко проілюстровані в дослідженнях вищезгаданих авторів. В цих дослідженнях також розглядається взаємозв'язок між мотивацією досягнення в особистості та рівнем її успішності в певному виді діяльності [29, с. 213-219].

Відтак, концептуальний погляд на сенс буття та існування людини є індивідуальною системою певних переконань, поглядів та цілей на сам процес протікання свого життя та його основне завдання. В базисному компоненті смисло-життєвих ціннісних орієнтацій є потреби особистості, її світоглядні позиції та особливості стосунків із зовнішнім світом. Ціннісно-сміслові орієнтації можуть видозмінюватись протягом цілого життя людини, але є досить стійким формуваннями. Ціннісно-сміслові орієнтації є базисом у формуванні провідної спрямованості особистості та індивідуального життєвого стилю поведінки.

Механізм створення низки сенсожиттєвих стратегій в особистості зазнає впливу багатьох факторів, серед них можна виділити наступні: рівень розвитку мотиваційної сфери особистості, психологічним та фізіологічним віком, соціальними та культурними умовами перебування людини. Відтак, можна окреслити той аспект, що ціннісно-сміслові орієнтації є динамічно частиною всієї смислової системи людини.

Вище зазначено, що формування ціннісно-сміислової сфери є дуже важливим моментом в житті кожної людини. Таке формування відбувається без розуміння сенсу життя, проте бувають ситуації, коли людина зустрічається із повною відсутністю сенсу існування та буття. Такий стан може бути для неї регресивним та апатичним [15, с. 135].

Автентичний спосіб формування ціннісно-сміслових стратегій поведінки особистості можна описати як довготривалий процес. Якщо в акті поведінки людини має односторонній характер, то формування смисло-життєвих орієнтацій є довготривалим та перспективним процесом. Можна проілюструвати ситуацію того, коли в особистості видозмінюються певні пріоритети в житті, система

відносин з іншими, комунікативні стосунки, зумовлється ситуація формування новоутворень в емоційно-вольовій сфері, всі ці особливості показують феноменологічну мінливість смисло-життєвих орієнтацій людини.

Загалом смислова сфера особистості найбільш детально розглядається в контексті класичної теорії щодо зони розвитку вченого Л.С. Виготського. Всі ціннісно-смислові новоутворення, котрі виникають в особистості трактуються, які психічні новоутворення людини. Вчені: В.К. Вілюнас, Д.О. Леонт'єв, І.В. Абакумова проводили численні експерименти щодо вивчення тематики смислової сфери. За результатами було виокремлено психологічну модель «вхід у зону розвитку - зона актуального розвитку - зона ближнього розвитку - зона саморозвитку». Ця зона розвитку здійснює вплив на формування всієї смислової структури особистості [1]. Така зона детермінує певні частини сенсотворення та є базисом формування та динаміки смислової сфери і відповідних поведінкових стратегій [9].

Деякі вчені, які зупинялись на вивченні тематики сенсу існування людини, а саме: К. Роджерс, В. Франкл, Д.О. Леонт'єв, Т.М. Титаренко, основним фундаментом на якому базується вся смислова сфера людини є її особистий життєвий світ. Особистий світ людини є дещо іншим та відрізняється від зовнішнього світу загалом. В кожній людині є своє власне світосприйняття та бачення кожної події зокрема в тому ракурсі, в якому контексті в неї є сформовані життєві установки. Повномасштабний зовнішній світ зазвичай ілюструється в здобутках культури кожного народу зокрема, як зазначав Л.С. Виготський. Ці здобутки можна побачити в процесі комунікації різних людей, особливостей їх поведінкових норм та ставлення до світу і себе самого. Попри те, культурні здобутки є додатковим аспектом формування установки світосприйняття особистості. Більшого значення має попередній життєвий досвід людини [12]. Виходячи з того, часто про ціннісно-смислову сферу особистості можна судити згідно особливостей поведінки особи як на одинці, так і в певних соціальних групах. Ціннісні орієнтації зазнають свого становлення в контексті проходження всіх етапів соціалізації особистістю,

оскільки через соціалізацію особа переймає цілу сукупність суспільних цінностей. Вагомим чинником в цьому процесі є особливості того соціуму, куди входить людина. Згідно суджень вчених, першими цінностями, які з'явилися були саме релігійні людські цінності. Після них були зафіксовані соціальні цінності - ті, котрі відносяться до конкретної соціальної групи, країни, міста, сім'ї. Соціальне середовище, де живе та виховується дитина може бути маленьким (сім'я) і великим (професійна організація, релігійне угруповання). Існує також ще одна група ціннісно-смыслових орієнтацій - антропоцентрична (до цієї групи відносяться всі ці цінності, де особистість є основною фігурою свого саморозвитку). Про дану групу цінностей було згадано ще давно, близько ХХ століття. Саме ця група цінностей ілюструє неперборне бажання людини постійно розвиватись, отримувати задоволення від центрації виключно на своєму «Я» [4, с. 52-54].

Вся структурно-ціннісна система здійснює свій розвиток досить неоднорідно. Цінності, котрі в соціумі мають місце як такі, що притаманні більшості, мають також бути сформованими на індивідуальному рівні у кожного, хто належить до цього соціуму. Цінність кожна особистість сприймає як частинку свого внутрішнього ресурсу, як вияв власного «Я». Попри те, соціум здійснює постійний вплив на формування тих чи інших цінностей.

Необхідно виділити два основні аспекти, котрі мають стосунок до життєвого сенсу існування людини. Першочергово сюди потрапляє система взаємостосунків людини з оточуючими. Це означає, що людина здатна до сприйняття світу на смислового рівні, а не лише на асоціативному. Звичайні буденні події можуть чинити вплив на формування смисло-життєвих орієнтацій особистості та її цінностей. Ціннісні орієнтації - це вибір особистістю конкретного вектора ціннісних напрямлень, котрі підходять лише їй. Ціннісні орієнтири проявляються в контексті потреб, інтересів, поведінкових патернів особистості. Часто про ціннісно-смыслову сферу особистості можна судити згідно особливостей поведінки особи як на одинці, так і в певних соціальних групах [31, с. 30-49].

Глибінніше розглянувши особливості формування ціннісно-сміслової сфери особистості, можна зазначити той факт, що певні сенси в житті детермінуються логікою життя, умовами в яких перебуває особистість та тим досвідом, який вона отримала раніше. Вчені: О.Г. Асмолов, Б.С. Братусь стверджують, що вищими сенсами існування для особистості є саме цінності. З них саме складається базис «Я» та система життєвої регуляції стосунків з іншими [8].

Сам сенс для особистості може змінюватись та трансформуватись в залежності від того, в яку життєву ситуацію потрапила людина. Хоч сенс є стійким новоутворенням, проте він може зазнавати незначних змін під впливом різноманітних факторів. З позиції психології, котра розглядається як сенс існування крізь призму феноменології та екзистенціалізму, сенси є присутніми у всіх структурах психіки людини та формуються першопочатково з генетичних передумов. Особистість, як індивідуальна істота, отримавши сенс існування та стійку систему цінностей здобуває статус смислової моделі світу. Сенсожиттєві орієнтації такої особистості стають засобом існування в реальному світі [13].

Відтак, виділимо основні стадії формування та розвитку смисло-життєвих орієнтацій.

1. Процес вибору сенсу особистістю. Як тільки людина обирає для себе певний сенс існування - то всі її дії супроводжуються бажанням досягнути даний сенс існування. Інколи бажання реалізувати свої творчі ресурси є сенсом існування та мотивом всієї життєдіяльності особистості.

2. Максимальне сприйняття, розкриття та розуміння власного сенсу існування особистістю. Людина здійснює оцінку значущості вибраного сенсу та ціннісних орієнтацій.

3. Реалізація сенсу. Досить часто буває так, що людина не змогла досягнути сенсу свого існування та повномасштабно реалізувати сенс буття. Якщо така ситуація стається - то можливий варіант втрати людиною будь-якого сенсу існування або трансформацію на інший.

4. Особливості переживання сенсу життя. Переживання сенсу включає в себе динаміку емоційно-вольової та почуттєвої сфери особистості [13].

Відтак, динаміка та особливості процесу формування смисло-життєвих орієнтацій включає в себе такі етапи: вибір сенсу, розкриття цього сенсу, реалізація сенсу, переживання щодо сенсу. Саме таким, в найбільш широкому аспекті, є процес формування ціннісно-смилових орієнтацій особистості, де провідне місце посідає сенс.

Деякі автори в питанні вивчення смисло-життєвих орієнтацій стверджують те, що сенсожиттєва орієнтація може змінюватись протягом життя. Л.С. Виготський описує той факт, що людина розвивається як єдине ціле і кожна частина особистості розвивається комплексно з іншими [1]. Виходчи з того, смисло-життєві орієнтації також можуть залежати від індивідуально-психологічних особливостей особистості.

Таким чином, кожна особистість є своєрідною та індивідуальною в контексті формування та прояву ціннісно-смилової сфери. Впродовж життя ціннісні орієнтації можуть трансформуватись та видозмінюватись, а сенс життя може набувати нових ракурсів. Процес взаємодії людини із навколишнім середовищем також впливає на можливу зміну цілої ціннісно-смилової структури в особистості.

Л.А. Коростильова зазначає, що певна траєкторія чи формат самореалізації людини має містити в собі певні плани, схеми, прогнози щодо можливості здобуття успіху в майбутньому. Такі тенденції в розвитку людина може мати лише за умови сформованих в неї конструктивних життєвих цінностей. Поштовхом для руху в людини може бути потужно сформована мотиваційно-потребнісна сфера та відчуття дефіциту чогось. Без відчуття дефіциту людина не здатна до ініціативності та прояву активної діяльності. У неї не буде розуміння того, що чогось потрібно досягати в житті. За допомогою відповідних емоцій та переживання дефіциту людина самомотивується до дій на основі певних цінностей [17].

Таким чином, вибір певних траєкторій поведінки особистості детермінується її психологічними особливостями. Відтак, ціннісно-смилова сфера особистості включає в себе три провідні рівні смислових структур, а саме: особистісні сенси та установки (переконання), смислові елементи та смислові риси, ціннісні установки людини щодо її самоактуалізації в житті. В контексті класифікаційної характеристики ціннісно-смилових орієнтацій особистості доцільно виділити основні з них, а саме: духовні, фізіологічні, внутрішньо-психологічні, гедоністичні, альтруїстичні та соціальні.

1.2. Чинники формування та розвитку ціннісних орієнтацій

Формування ціннісно-смилових орієнтацій в особистості здійснюється на основі мисленнєвої активності людини. Масштабні зміни в контексті сучасного розвитку суспільства впливають на зміни методологічного базису наук про особистість загалом. Класичне бачення природи існування та буття людини зазнає критики та постійно поповнюється новими знаннями, теоріями, концепціями, моделями, варіаціями та технологіями [24, с. 211-215].

Одним з основних елементів, котрі чинять вплив на формування сенсожиттєвих стратегій поведінки особистості є цінності людини. Цінності чинять вплив не лише на вибір людиною сенсу, але й на інші особливості її поведінкових виявів. Термін «цінності» розглядається в контексті багатьох наук: психології, філософії, соціології та інших. Відтак, значення та трактування цінностей має широкий спектр своєї реалізації в залежності від того в якому форматі пояснює дане поняття певна наукова дисципліна.

Цінності ілюструють певною мірою особливості структури внутрішнього світу особистості та її ставлення до світу і до себе самої. Формуються вони індивідуально в кожного зокрема. Цінність виступає певним аспектом мотивації для людини, її рушійною силою для розвитку та збагачення духовного світу (якщо мова йде про духовні цінності) [2].

Потреби, які мають місце в структурі мотиваційного базису людини є динамічними та змінюють одна одну по мірі того, як знаходять своє задоволення. Тобто, якщо для людини була актуальною потреба в досягненні певної мети і вона досягла цієї мети - то від того моменту дана потреба вже не є актуальною. З цієї позиції, потреби розглядаються як динамічні утворення [7]. Особистісні цінності, як і цінності соціальні, існують у формі ідеалів, тобто моделей належного прийняття. Ідеал для людини є якимось взірцем того, до чого потрібно прагнути. Особистість може мати ідеали в різноматних сферах своєї життєдіяльності: робота, виховання дітей, особисте життя, саморозвиток, зовнішній вигляд [34, с. 15-25].

Для характеристики форми існування особистісних цінностей можна скористатися поняттям «модель потрібного майбутнього». Це поняття було введено Н.А. Бернштейном для позначення того факту, що людський мозок відображає не тільки події сьогодення і минулого, але і ситуацію майбутнього. Відтак, майбутнє в даному аспекті виступає як можливий та ймовірний варіант розвитку подій чи отримання бажаного результату в певній діяльності [9].

На даний час відомі механізми соціалізації вже не є достатньо актуальними та дієвими, беручи до уваги умови сучасного розвитку суспільства. Виникають труднощі саме в тому аспекті, що людині важко засвоїти всі ті цінності, котрі пропагуються тим соціумом, в якому вона здійснює життєдіяльність. Відповідно, суспільству інколи також буває важко зрозуміти чи прийняти певні цінності та світоглядні переконання особистості. Як наслідок, виникає певний дисонанс.

Базисна частина ціннісно-сміслового орієнтування особистості на даний період розвитку суспільства, певною мірою, ігнорує важливість прийняття та розуміння загальнолюдських цінностей. Змістовна діяльність соціальних структур та загальноприйнята система певних педагогічних цінностей щодо навчання та виховання дітей і відповідні методи передачі дітям знань, вмінь та навичок, а також методи передачі цінностей дітям і ставлення до світу стають на перекшході до того, щоб дитина сама знаходила для себе відповідні ціннісні

орієнтири в житті. Всі ці аспекти здійснюють перешкоди до процесу самостійного розвитку дитини і виокремлення нею пріоритетного та другорядного в житті. Відтак, цінності, які існують на рівні суспільства досить часто важко засвоюються особистістю [23].

Модель ціннісно-сміслових орієнтацій людини має відповідати моделі тих ціннісних орієнтацій, котрі існують в суспільстві. Якщо в тому соціумі, де живе людина змінюються певні цінності - то відповідно, це може призвести до зміни цінностей в людини на її індивідуальному рівні розвитку. Відтак, цінності видозмінюються та трансформуються. Беручи до уваги рівень розвитку сучасного суспільства - то зміни в контексті ціннісних орієнтацій відбуваються постійно та систематично. Це в свою чергу може призвести до появи ознак стресу та напруження в осіб, які постійно змушені видозмінювати свої цінності. Незважаючи на той факт, що вплив суспільства для людини може мати негативний відтінок, для того, щоб людина могла гармонійно існувати їй необхідно слідувати тим нормам, цінностям та установкам, котрі є наявними в певному суспільстві.

Такий фактор, який був розглянутий раніше, має обов'язково братись до уваги при розробці адекватної та дієвої моделі соціалізації особистості. Даний фактор звичайно повинний враховуватися при розробці і впровадженні нових методів соціалізації. Для цього важливо досліджувати та моніторити рівень прояву певних ціннісних орієнтрирів в суспільстві. Всі сфери життя суспільства мають бути ґрунтовно вивченими для того, щоб сформулювати нову модель для повноцінної та гармонійної соціалізації особистості. Отже, така модель має бути сформована з метою покращення умов взаємодії між людиною та суспільством. [19].

Якщо розглядати цінності, котрі на даний період часу існують в просторі західної культури, то важливо зауважити деякі з них, а саме: крайній прояв індивідуалізму, нігілізму, надмірного прагматизму та постійного впливу засобів масової інформації на свідомість людей. Відповідно, певні цінності можуть бути пропаговані суспільством таким чином. Якщо зростає рівень прояву

індивідуалізму в людей - то в суспільства виникає завдання щодо формування цінностей приналежності до національної культури, вияву більшого колективізму та соціальної активності.

Буває ситуація, коли ціннісні орієнтації настільки трансформуються, що зникає саме ціннісна основа та залишається лише потреба. Виходячи з даного аспекту, головною метою надання виховного впливу для громадян будь-якого суспільства є вдосконалення та постійне підтримання вже отриманих особистістю соціальних цінностей. Якщо сформувати відповідні цінності в кожної людини зокрема - то для самого суспільства більш регулятивним буде процес можливих змін [36].

Важливого значення для дослідження процесу орієнтації має висновок щодо комплексних психологічних досліджень, котрі дають відповідь на питання про те, що в структурі особистості є незмінним, а що відносно змінюваним. Практичне значення цього питання очевидно. Воно полягає в тому, що, лише впливаючи на відносно змінювані особистісні утворення, можна ефективно вирішувати задачі виховання, формування, розвитку і саморозвитку особистості. Проблематика особистісних змін розглядається в контексті вивчення цілого життєвого шляху особистості.

Автор К.А. Абульханова-Славська здійснила спробу вирізнення параметрів особистісних змін та особистісного розвитку [1]. Описуючи людину, як надзвичайно складну систему характеристик, автор стверджує, що розвиток особистості має стосунок до характеру особистісних відносин, які є в людини. Стабільні та сітйкі стосунки з іншими є базисом повноцінного розвитку особистості.

Сам процес того, як формуються ціннісні орієнтації може бути описаний з різноманітних позицій. Перш за все, його можна описати як певну дію, що містить в собі наступні складові частини (орієнтир дії, метод чи спосіб того, як буде здійснена дія, ставлення суб'єкта дії до результату та самого себе, як того, хто виконує дію). Тим самим, чітко видно, що весь процес формування

цінностей в особистості є динамічним, проте, коли цінності вже є сформованими, вони характеризуються як більш статичні [2, 38].

Даний процес є досить довготривалим в часі, проте він має співвідношення з віковим розвитком особистості та формуванням індивідуально-психологічних особливостей. Окреслимо стадії даного процесу:

- 1-ша стадія – формування сворідного життєвого світогляду;
- 2-га стадія – сприйняття власного «Я» на базі певних сформованих цінностей;
- 3-тя стадія – створення образу майбутнього для власного «Я».

Доцільно зазначити, що ці всі стадії задіюються синхронно та одночасно. Якщо ж взяти кожен етап окремо - то можна більш глибоко вникнути в зміст та особливості ціннісно-смислових орієнтацій особистості.

На усіх фазах розвитку щодо процесу утворення ціннісно-смислових орієнтацій мають місце ті ж самі механізми: пошуку, оцінки, вибору, проекції, проте на різних етапах можна виокремити різну міру залученості певних механізмів: засвоєння людиною цінностей відбувається за допомогою механізмів пошуку та оцінки, надалі більшого значення мають механізми вибору та проекції. Виділяючи змістовну суть поняття механізмів формування ціннісно-смиислової сфери, важливо виокремити його психологічний базис, а відтак, наявність можливості впливу таких механізмів, у певних ситуаціях, на життя людини [35].

Даний процес може бути окреслений, як життєвий простір особистості в якому вже сама особа створює для себе своєрідну модель ціннісно-смислових орієнтацій. Також в даному аспекті здійснюється вибір особистістю певної поведінкової траєкторії руху. Дана траєкторія залежить від світогляду, цінностей, рівня розвитку особистісної зрілості та самооцінки людини. Особистісна зрілість здобуває статус особистісної структури, на котрій базується весь особистісний потенціал людини, особливо при появі критичних життєвих ситуацій чи криз в розвитку. Психологічна зрілість - це такий стан особистості, котрий допомагає відчувати благополуччя у всіх його провах, сприяє повному розкриттю талантів людини, здібностей, формуванню вмінь та

навичок. Особистісна зрілість детермінує гармонійне та ресурсне спілкування з іншими, а також сприяє формуванню конструктивного світоглядного базису, на основі якого можливе повноцінне задоволення потреб особистості.

Вищезгадана модель формування ціннісно-сміслових орієнтацій особистості показує таку її особливість як суб'єктно-об'єктний взаємозв'язок людини та соціуму, в основі якого є цінністю та потреби як особистості, так і того соціуму, до якого вона має відношення [26].

Отже, розвиток ціннісно-сміслових орієнтацій особистості здійснюється в контексті розвитку мисленнєвих операцій: синтезу та аналізу. На етапі прийняття певних цінностей вони узгоджуються із рівнем потреби людини в засвоєнні даної цінності та досягнення гармонійного розвитку особистості загалом (рівні психологічного благополуччя).

1.3. Психологічні особливості цінностей жінок, які перебувають в декреті в контексті прояву материнства

Поява та реалізація функцій материнства досліджується в контексті багатьох наук, а саме: філософії, фізіології, медицини, психології, соціології, культурології, біології, політології. Кожен напрямок вивчення реалізації функції материнства жінкою опирається на певний предмет дослідження. Незважаючи на те, що вивчення феноменології материнства здобуло свою популярність відносно нещодавно та беручи до уваги той аспект, що в межах багатьох наук дане поняття вивчається, проте на сьогодні ще немає єдиного трактування поняття материнства.

В словнику поняття материнства описується як стан жінки під час періоду вагітності, пологів, грудного вигодовування та до моменту виходу її з декрету. Попри те, в інших джерелах розкривається погляд на природу материнства відмінний в тому аспекті, що материнство починається з моменту народження дитини, а не з вагітності та не завершується взагалі [33, с. 18-21].

До базових функцій феномену материнства входять такі:

1. Забезпечення мотиваційного оточення для пренатального та постнатального розвитку всіх когнітивних та емоційно-вольових процесів.

2. Забезпечення відповідних умов щодо розвитку потрібного виду діяльності та реалізацію функції материнства.

3. Забезпечення певних умов щодо формування відповідних потреб: потреба емоційної взаємодії з дорослою особою, потреба в отриманні емоцій від дорослого, залучення дорослої особи в емоційну діяльність дитини, запиту щодо оціночного судження дорослого, потреба щодо формування психологічної та емоційної прихильності.

4. Забезпечення умов щодо оволодіння певними способами відображення в форматі створення потреби в комунікації з іншими. Дана потреба формує цінності щодо комунікативного потенціалу особистості.

5. Створення умов для формування мотиваційної сфери.

Якщо ж говорити про функції, котрі виконує роль материнства в культурному аспекті - то тут опис жінки-матері є дещо складнішим. В кожній культурі є певна сформована стереотипна модель материнства, в котрій є безліч норм поведінки та установок щодо того, як має поводитись матір. Певні вимоги до материнства загалом (як маю матір виховувати свою дитину, чого вона має навчати дитину та які умови для неї забезпечувати) виступають як функції жінки-матері. Н.М. Філіппова виділяє наступні функції жінки-матері [23]:

1. Створення молодого матір'ю певних умов проживання для дитини, можливості ігрової діяльності для дитини, повноцінного розвитку дитини у всіх можливих аспектах (розвиток емоційно-вольової сфери, когнітивної та комунікативної).

2. Створення умов для засвоєння дитиною культурних цінностей того суспільства, куди відноситься дитина.

3. Створення умов для найкращого засвоєння всіх благ суспільства дитиною.

4. Організація всіх умов благополучного розвитку (предметного, ігрового середовища, спілкування) з метою розвитку в дитини мотивації досягнення успіху.

5. Створення умов для того, щоб в дитини могли сформуватись культурі моделі мислення: ціннісно-сміслові орієнтації, прагнення до успіху, мотивація досягнення, довіра до світу, рух до людей, прагнення до самореалізації.

Г.Г Філіппова стверджує, що не завжди молода матір має змогу в повному обсязі усвідомити та прийняти відповідальність за реалізацію всіх вищезгаданих функцій. Попри те дані функції були покладені на жінку-матір ще з давніх-давен та є обов'язковими в ракурсі свого застосування з метою виховання та розвитку гармонійної особистості в дитини. В культурному осередку кожної країни існує безліч елементів, котрі є необхідними для засвоєння дитині: норми поведінки, правила, звичаї, обряди. Деякі із тих завдань, які має виконувати жінка-матір - існували в суспільстві будь-якого світового простору ще з давніх-давен. Сюди можна віднести завдання щодо забезпечення належних умов для виховання та розвитку дитини. Певні завдання мають властивість до існування лише в свідомості самої матері, відповідно вони співвідносяться із прагненням жінки-матері до власного саморозвитку через виконання завдання щодо якісної реалізації материнської функції [7, 21].

На сьогоднішній день в просторі науки налічується безліч напрямків як в психології, так і в інших науках, котрі зосереджують свою увагу на вивченні функцій матері. Кожна галузь має свій вузький предмет вивчення і відштовхуючись від нього пояснює певні материнських функції.

Деякі вчені, які досліджували феноменологію материнства стверджують той факт, що психологічна готовність до того, щоб стати матір'ю формується в жінки впродовж всього її життя. На особливості формування такої готовності мають беззаперечний вплив біологічні та соціальні чинники. Більшість авторів, які досліджують цю проблему, вважають, що готовність до материнства формується протягом усього життя жінки. На процес формування такої готовності мають вплив як біологічні, так і соціальні чинники. Психологічна

готовність до материнства має фізіологічний аспект (гормональна та біологічна основа) та соціальний аспект (вияв певних поведінкових патернів та соціальних впливів на власну дитину). Розглянемо більш детально процес формування психологічної готовності жінки до ролі матері [25, с. 17-22].

Як зазначалось вище, основи майбутньої поведінки формуються як базовий стержень ще на етапі раннього дитинства. На цей процес впливають взаємини з матір'ю та якість спілкування з нею. Якщо дитину емоційно приймають та реагують на всі її запити ще на ранньому місяці життя - то відповідно в неї сформується поняття того, що вона є потрібною світові та важливою для батьків. З таких умов дитина проявляє активний інтерес на все довкола, вона є спрямованою на пізнання навколишнього світу. На противагу тому, важливо зазначити, що, коли дитині не додається любов – то її єдиним бажанням є отримання любові та визнання з боку батьків, тому її інтереси є концентрованими не на пізнанні навколишнього світу, а на задоволенні даної потреби.

У випадку, коли матір ілюструє об'єктне ставлення до власної дитини, відповідно дитина може відчувати себе як об'єкт маніпуляцій. В дорослому житті в такої людини може бути наявною низька самооцінка, комплекс меншовартості, формуватись невпевненість в собі та мотивація уникнення невдач. В процесі комунікації в такої людини відсутня ініціатива та вміння до самопрезентації. Відтак, якщо в жінки-матері в ранньому дитинстві були саме такі стосунки з батьками, на основі котрих вона не отримала достатньо емоційного прийняття та любові, то процес її подальшої комунікації з власною дитиною також зазнаватиме труднощів.

Одним із найбільш важливих факторів впливу на повноцінний та гармонійний розвиток дитини є фактор міжособистісного спілкування. Наслідки того чи було таке спілкування для дитини ресурсним можна побачити в більш зрілому віці дитини. Вони проявляються в контексті спілкування з однолітками в школі, університеті, в спілкуванні з дорослими. Такі прояви

також можна спостерігати в ігровій діяльності, процесі навчання та стосунках дитини з батьками [10].

Щодо спогадів жінок-матерів про те, які в них були стосунки з батьками ще в період їх раннього дитинства, можна робити висновок про особливості їх спілкування з власною дитиною. Якщо батьки проявляли любов, турботу та належний догляд по відношенню до дитини - то вона виростає гармонійною. В такої жінки-матері залишаються яскраві та позитивні спогади про своє дитинство. За таких умов вона зможе більше любові, ласки, тепла та турботи надати власній дитині в майбутньому.

Також досить важливим етапом в формуванні майбутніх поведінкових патернів жінки-матері є той період, від моменту зачаття дитини до самого її народження. В даний період часу в жінки-матері відбуваються зміни: формується певне особливе та своєрідне ставлення до власної дитини, котра ще не є народженою. Цей момент може мати місце коли матір постійно спілкується з своєю дитиною, коли вона ще перебуває в лоні матері. Такі дослідники, як: В.І. Гарбузов, М.І. Буянов, А.И. Захаров, зазначають наступні суттєві фактори впливу на особливості подальшої поведінки жінки - матері. Це рівень бажаності мати дитину. Зрозумілим є той факт, що високий рівень психологічної готовності до материнства та бажаності власної дитини є в майбутньому хорошим фундаментом для побудови гармонійних взаємостосунків між матір'ю та дитиною [24, с. 211-215].

Вагомого значення набувають провідні стратегії жінки щодо виховання власної дитини, котрі можуть сформуватись в неї до моменту настання пологів та народження дитини. Ці стратегії можуть сформуватись на основі сторонніх впливів та отриманих знань жінкою-матір'ю із літератури, курсів для вагітних, порад знайомих та друзів. Особливості формування таких стратегій визначають в майбутньому взаємини з дитиною. До таких стратегій можна віднести: розуміння режиму дня для дитини, харчування, необхідності прояву тактильного контакту та вербального спілкування, особливості догляду, розуміння потреб дитини.

Відтак, визначені певні особливості формування та підготовки жінки до материнства та відчуття відповідальності за дитину. Проте, не всі етапи та параметри підготовки до психологічної готовності мати дитину є достатньо вивченими на сьогодні. Цікавим є той факт, що рівень сформованості психологічної готовності до материнства зумовлється тим, яких впливів зазнавала жінка ще задовго до панування материнства: особливості протікання її дитинства, особливості взаємин з оточенням та рівень розуміння функцій материнства загалом [2].

Дослідження феноменології материнства є однією із найменш вивчених наукових проблематик. Вивчення готовності до материнства в останні роки висвітлені в різноманітних параметрах, а саме: в контексті вивчення раннього та пізнього материнства; вивчення особливості неповнолітніх жінок-матерів; вивчення особливостей емоційного стану матерів в разі появи в їх малюка проблем з фізіологічним чи психічним здоров'ям; вивчення детермінантів впливу на поведінку матері; вивчення можливих психічних аномалій розвитку в жінок-матерів; вивчення особливостей видозміни стилю життя молодої матері після народження дитини. Зазначимо вчених, котрі займались вивченням даної проблематики: Брутман В.І., Північний А.А., Копил О.А., Баженова О.В., Філіппова Г.Г [10, 29].

Згідно вченого С.Ю. Мещерякова, враховуючи той факт, що на сьогодні великої уваги заслуговує проблематика емоційно-вольової сфери молодої матері та її потребнісної сфери, психологічної готовності до материнства загалом, недостатньо інформації щодо взаємозалежності поведінки молодої матері та поведінки дитини [27]. Філіппова Г.Г. є автором книги «Психологія материнства» та в своїй книзі зосереджує увагу на проблематиці готовності жінок до материнства. Автор наголошує на тому, що даний аспект є найбільш вагомим в процесі подальшого розвитку дитини та емоційного стану самої матері [37, с. 14-15]. Згідно численних досліджень є досить багато жінок, котрі народжують дітей не по причині того, що мають таке бажання, а швидше по

причині того, бо так поводяться всі: одружуються та народжують дітей [28, с. 87-90].

Отже, існує досить багато психологічних особливостей цінностей в жінок, котрі перебувають в декретній відпустці в контексті прояву ними материнства. Сам аспект появи ролі матері зумовлює низку змін в емоційно-вольовій, комунікативній та поведінковій сфері особистості жінки. Видозмінюється мотиваційна сфера та частково ціннісно-смилова. Жінка в ролі матері володіє винятковою особливістю та чуттєвістю в своїх світоглядних установках щодо сприйняття світу загалом.

Висновок до РОЗДІЛУ I

Таким чином, вибір певних траєкторій поведінки особистості детермінуються її психологічними особливостями. Відтак, ціннісно-смилова сфера особистості включає в себе три провідні рівні смислових структур, а саме: особистісні сенси та установки (переконання), смислові елементи та смислові риси, ціннісні установки людини щодо її самоактуалізації в житті. В контексті класифікаційної характеристики ціннісно-смилових орієнтацій особистості доцільно виділити основні з них, а саме: духовні, фізіологічні, внутрішньо-психологічні, гедоністичні, альтруїстичні та соціальні.

Отже, розвиток ціннісно-смилових орієнтацій особистості здійснюється в контексті розвитку мисленневих операцій: синтезу та аналізу. На етапі прийняття певних цінностей вони узгоджуються із рівнем потреби людини в засвоєнні даної цінності та досягненні гармонійного розвитку особистості загалом (рівні психологічного благополуччя).

Існує досить багато психологічних особливостей цінностей в жінок, котрі перебувають в декретній відпустці в контексті прояву ними материнства. Сам аспект появи ролі матері зумовлює низку змін в емоційно-вольовій, комунікативній та поведінковій сфері особистості жінки. Видозмінюється мотиваційна сфера та частково ціннісно-смилова.

РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СФЕРИ ЖІНОК, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ У ДЕКРЕТНІЙ ВІДПУСТЦІ

2.1. Характеристика вибірки та методологічної бази дослідження

Для послідовності у проведенні дослідження сформульовані наступні завдання:

1. Сформувати мету, вибірку та базу для проведення емпіричного дослідження.
2. Виокремити методики, котрі будуть застосовані у дослідженні та здійснити їх опис.
3. Здійснити опрацювання отриманих даних дослідження.
4. Провести якісний та кількісний аналіз отриманих результатів дослідження.

Мета проведеного нами емпіричного дослідження полягала у вивченні психологічних особливостей ціннісно-смиислової сфери жінок, які перебувають у декретній відпустці.

Для вибірки дослідження, нами обрано 45 осіб, а саме жінок, котрі на даний час перебувають у декретній відпустці. Керуючись темою курсової роботи, для формування репрезентативної вибірки було проведено моніторинг можливих курсів та тренінгів, на котрі залучають молодих матерів. Обрано курс під назвою: «Основи материнства та догляд за дитиною від 0 до 3-х років», котрий проводився на базі тренінгового центру «Мацьопа» (м. Львів, вул. Рутковича 6). На одному із занять, згідно попередньої домовленості з тренером, було проведено тестування матерів. Загалом тестування проводилось до 20-ти хвилин. Віковий діапазон досліджуваних від 19 до 35 років. В дослідженні взяли участь жінки, котрі перебувають у декреті до року та жінки, котрі у декреті від двох та п'яти років. Надалі проводився розподіл досліджуваних на дві групи за критерієм часу перебування у декретній відпустці. Для тестування нами було створено спеціальний бланк (див. дод. А).

Для реалізації поставленої мети були застосовані такі психодіагностичні методики: опитувальник для виявлення сімейних цінностей сучасної сім'ї (А. Н. Волкова), методика СЖО (смыслоритетів орієнтації) Д.А. Леонтьєва, морфологічний тест життєвих цінностей МТЖЦ В. Ф. Сопів Л.В. Карпушина.

Опитувальник для виявлення сімейних цінностей сучасної сім'ї (А.Н. Волкова). Мета методики: 1. Встановлення бачення подружжя щодо важливості сексуальних стосунків, взаєморозуміння чоловіка та жінки, виконання обов'язків батька і матері, міру реалізації професійних та особистісних прагнень жінки та чоловіка, особливостей ведення побуту, важливості емоційного прийняття та підтримки між подружжям та важливості міри зовнішньої привабливості чоловіка чи жінки. Ці показники, відображаючи основні функції сім'ї, утворюють шкалу сімейних цінностей (ШСЦ). 2. Уточнення уявлень подружжя про бажаний розподіл ролей між чоловіком і дружиною при реалізації сімейних функцій, об'єднаних шкалою ролевих очікувань і домагань (ШРОП). Таким чином, результати даної методики дозволяють виявити ієрархії сімейних цінностей подружжя, а так само зробити висновок про соціально-психологічної сумісності подружжя в сім'ї. Опис методики Методика «Рольові очікування і домагання у шлюбі» містить 36 тверджень у кожному варіанті (чоловіче та жіноче) і складається з 7-ми шкал. Подружжю пропонується самостійно ознайомитися з набором тверджень, що відповідають їхній статі, і висловити своє ставлення до кожного твердженням, використовуючи наступні варіанти відповідей: «Цілком згодний», «загалом, це вірно», «Це не зовсім так», «Це неправильно» [39].

Тест СЖО містить 20 пар протилежних тверджень, що відображають уявлення про фактори свідомості життя особистості. У тесті СЖО вивчається осмислення при наявності цілей, задоволенні, одержуваному при їх досягненні і впевненості у власній здатності ставити перед собою цілі, вибирати завдання з головних та другорядних і вміння добиватися результатів. Важливим є ясне співвіднесення цілей - з майбутнім, емоційної насиченості - зі справжнім, задоволення - з досягнутим результатом, з минулим. Ситуація надає кожній

людині можливість зробити в сьогоденні певний вибір у вигляді вчинку, дії або бездіяльності. Основою такого вибору є сформоване уявлення про сенс життя або його відсутності. Сукупність здійснених, актуалізованих виборів формує минуле, яке незмінно, варіаціям піддані лише його інтерпретації. Майбутнє є сукупністю потенційних, очікуваних результатів зусиль, здійснюваних в сьогоденні, в цьому зв'язку майбутнє принципово відкрито, а різні варіанти очікуваного майбутнього мають різну мотивуючу привабливість.

Показники тесту включають в себе загальний показник свідомості життя (ОЖ), а також п'ять субшкал, що відображають три конкретні смисложиттєві орієнтації і два аспекти локусу контролю:

«Цілі у житті». Характеризує цілеспрямованість, наявність або відсутність в житті випробуваного цілей (намірів, покликання) в майбутньому, які надають життю осмисленість, спрямованість і тимчасову перспективу.

«Процес життя або інтерес та емоційна насиченість життя». Визначає задоволеність своїм життям в сьогоденні, сприйняття процесу свого життя як цікавого, емоційно насиченого і наповненого змістом. Зміст цієї шкали збігається з уявленням про те, що єдиний сенс життя полягає в тому, щоб жити.

«Результативність життя або задоволеність самореалізацією». Вимірює задоволеність прожитого частиною життя, оцінку пройденого відрізка життя, відчуття того, наскільки продуктивна і осмислена була прожита її частина.

«Локус контролю - Я (Я - хазяїн життя)». Характеризує уявлення про себе як про сильну особистість, яка має достатню свободу вибору, щоб побудувати своє життя у відповідності зі своїми цілями і уявленнями про його сенс, контролювати події власного життя.

«Локус контролю - життя або керованість життя». Ілюструє прагнення людини в тому, що у неї є можливість контролювати своє життя та вільно приймати рішення і впроваджувати їх у життя. Також те, що особистість може міняти свої патерни поведінки відносно певні ситуації [40].

Морфологічний тест життєвих цінностей (МТЖЦ) допомагає діагностувати мотиваційно-ціннісну сферу особистості, та призначений для

дослідження базових життєвих цінностей особистості. Методика була сформована як результат застосування і подальшого вдосконалення методики І. Г. Сеніна. Визначення цінності: під поняттям життєва цінність розуміється відношення суб'єкта до явища, життєвому фактом, об'єкту і суб'єкту, і визнання його як важливого, що має життєву важливість.

Список життєвих цінностей, діагностованих МТЖЦ:

1. Розвиток себе, пізнання своїх індивідуальних особливостей, постійний розвиток своїх здібностей і інших особистісних характеристик.

2. Духовне задоволення, керівництво морально-етичними принципами, перевага духовних потреб над матеріальними.

3. Креативність, реалізація своїх творчих можливостей, прагнення змінювати навколишню дійсність.

4. Активні соціальні контакти, встановлення сприятливих відносин в різних сферах соціальної взаємодії, розширення своїх міжособистісних зв'язків, реалізація своєї соціальної ролі.

5. Власний престиж, завоювання свого визнання в суспільстві шляхом проходження певним соціальним вимогам.

6. Високе матеріальне становище, звернення до чинників матеріального благополуччя як головного сенсу існування.

7. Досягнення, постановка і рішення певних життєвих завдань як головних життєвих чинників.

8. Збереження власної індивідуальності, переважання власних думок, поглядів, переконань над загальноприйнятими, захист своєї неповторності і незалежності.

Термінальні або життєві цінності виявляються по-різному щодо різноманітних сфери життєдіяльності особистості. Якщо описати дану сферу – то важливо зазначити, що під нею розуміється певна область для розвитку людини. Перелік розглянутих в методиці життєвих сфер:

1. Професійна

2. Освітня.

3. Сімейна.
4. Суспільна активність
5. Інтереси.
6. Фізична активність.

Обробка результатів.

Підсумовуємо бали відповідей відповідно до ключа. Таким чином отримуємо первинні тестові результати. У шкалі достовірності при підрахунку необхідно враховувати знак. Всі відповіді зі знаком мінус інвертується. Так, якщо тестований ставить 5 балів у відповіді на твердження, що відноситься до шкали достовірності, то йому відповідає 1 бал. Якщо ж за твердження з від'ємним значенням випробуваний ставить 1 бал, то йому буде відповідати 5 балів.

До духовно-моральних цінностей відносяться: саморозвиток, духовна радість, креативність і активні соціальні контакти, що відображають морально-ділову спрямованість. До прагматичних цінностей: престиж, досягнення, матеріальне становище, збереження індивідуальності. Вони в свою чергу відображають особистісно-престижну спрямованість особистості.

При всіх низьких значеннях - спрямованість особистості невизначена, без вираженого пріоритетного цілепокладання. При всіх високих балах - спрямованість особистості суперечлива, внутріконфліктна. При високих балах цінностей 1-ї групи спрямованість особистості є гуманістичної, 2-ї групи – прагматичної [39].

Відтак, обрані методики відповідали основній меті, об'єкту та предмету емпіричного дослідження.

2.2. Аналіз отриманих результатів дослідження

За допомогою визначення середнього значення отримуємо загальні показники щодо опрацьованих результатів за кожною із методик дослідження.

За опитувальником для виявлення сімейних цінностей сучасної сім'ї (А.

Н. Волкова), отримані наступні результати (див. табл. 2.2.1.).

Таблиця 2.2.1.

Отримані дані щодо вивчення провідних сімейних цінностей у досліджуваних жінок

Методика	Шкали методики (види цінностей)	Середній бал
Опитувальник для виявлення сімейних цінностей сучасної сім'ї (А.Н. Волкова)	Інтимно-сексуальна	5 балів
	Особистісна ідентифікація з чоловіком	6 балів
	Господарсько-побутова	5 балів
	Батьківсько-виховна	9 балів
	Соціальна активність	2 бали
	Емоційно-психотерапевтична	7 балів
	Зовнішня привабливість	8 балів

Відповідно до отриманих середніх балів у жінок по кожній із шкал методики, можна спостерігати, що для жінок, котрі перебувають в декретній відпустці притаманні такі цінності: батьківсько-виховна група цінностей та зовнішня привабливість сім'ї. Низький бал отриманий за шкалою гупи цінностей щодо соціальної активності. Ймовірно, з появою дитини жінка починає менше уваги приділяти спілкуванню з оточуючими та соціальним комунікаціям загалом.

Проілюструємо отримані середні показники щодо вивчення смисло-життєвих орієнтацій жінок за тестом СЖО (див. табл. 2.2.2.)

Таблиця 2.2.2.

Отримані дані щодо вивчення смисло-життєвих орієнтацій у досліджуваних жінок

Методика	Шкали методики (види СЖО)	Середній бал
Тест СЖО	Цілі	2 бали
	Процес	6 балів
	Результат	3 бали
	Локус контролю – Я	2 бали
	Локус контролю - Життя	6 балів

Діагностовано домінування у жінок таких цінностей: орієнтації на процес та локус контролю - Життя. Низькі бали отримані щодо цілей та локусу контролю – Я. Відтак, можна зробити висновок про те, що жінки, котрі перебувають у декретній відпустці змінюють вектор своїх цінностей на процес життя та для них власна самореалізація, орієнтація на власне Я починає займати другорядне місце в системі цінностей. Про даний аспект свідчать низькі бали щодо шкали локус контролю – Я. Процес виховання дитини та догляду за нею потребує чимало зусиль та часу, тому, ймовірно, життєві цілі відходять на другий план, а жінка починає орієнтуватись лише на процес життя загалом.

За морфологічним тестом життєвих цінностей (МТЖЦ), на основі визначення середнього значення, отримані наступні показники (див. табл. 2.2.3.).

Таблиця 2.2.3.

**Отримані дані щодо вивчення життєвих цінностей за тестом
(МТЖЦ) у досліджуваних жінок**

Методика	Шкали методики (види життєвих цінностей)	Середній бал
МТЖЦ	Розвиток себе	27 балів
	Духовне задоволення	55 балів

	Креативність	50 балів
	Активні соціальні контакти	30 балів
	Власний престиж	44 балів
	Високе матеріальне становище	25 балів
	Досягнення	26 балів
	Збереження власної індивідуальності	21 балів

Отже, за отриманими середніми балами згідно даної методики можна зробити наступні висновки. Найвищі бали отримані за цінностями: духовне задоволення та креативність. Ймовірно, жінки, які перебувають у декреті схильні до володіння духовними цінностями, відчуттям наповненості та змістовності життя, що може буде пов'язане з повою в сім'ї дитини. Низькі бали отримані за шкалою збереження власної індивідуальності, що може ілюструвати менше бажання чи можливості молодих матерів зосереджуватись на собі, своїх прагненнях та бажаннях. На перший план в молодій мамі виходить дитина і всі пов'язані з нею турботи.

Таким чином, здійснене вивчення сімейних цінностей, смисло-життєвих орієнтацій та життєвих цінностей у жінок. Які перебувають в декретній відпустці.

2.2.1. Кореляційний аналіз отриманих даних

Для підтвердження чи спростування гіпотези дослідження про те, що: між цінностями батьківства (виховання) та цінностями досягнення існує взаємозв'язок), при обробці отриманих результатів доцільно застосувати кореляційний аналіз (на основі лінійної кореляції Пірсона). За отриманими взаємозв'язками у кореляційній матриці (див. дод. В), можна зазначити наступні

моменти. Виходячи із мети емпіричного дослідження, складено кореляційні плеяди щодо отриманих взаємозв'язків. Розглянемо взаємозв'язки між сімейними цінностями та смисло-життєвими орієнтаціями особистості (див. рис. 2.2.1.1.).

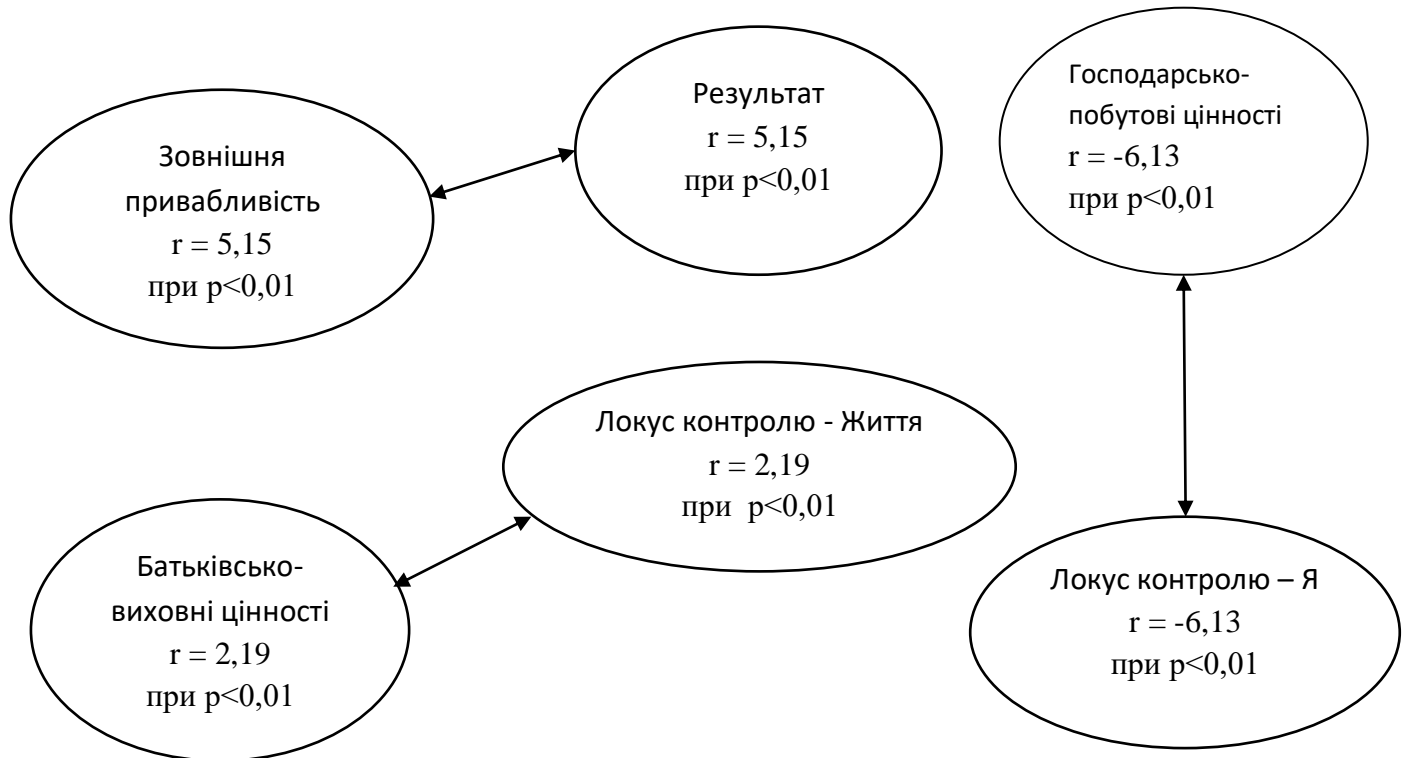

Рис. 2.2.1.1. Кореляційна плеяда взаємозв'язків між сімейними цінностями та смисло-життєвими орієнтаціями особистості

Встановлено наявність статистично значущих прямих та обернених кореляційних взаємозв'язків між шкалою зовнішньої привабливості та орієнтацією на результат (при $r = 5,15$ при $p < 0,01$), між шкалою батьківсько-виховних цінностей та шкалою локусу контролю – Життя (при $r = 2,19$ при $p < 0,01$), між шкалою господарсько-побутових цінностей та шкалою локусу контролю – Я (при $r = -6,13$ при $p < 0,01$). За отриманими взаємозв'язками можна зробити наступні висновки. Згідно отриманих прямих кореляційних взаємозв'язків між шкалою зовнішньої привабливості та орієнтації на результат, можна стверджувати, що при високому рівні розвитку цінностей щодо зовнішньої привабливості сім'ї також підвищуватиметься рівень орієнтації жінки на результат. Іншими словами, результативність сімейного життя, його успішність та ступінь реалізованості може слугувати певною мірою

привабливості сім'ї, тобто для жінки, те, наскільки вона себе результативно проявляє в сім'ї є показником зовнішньої привабливості сім'ї. Також отриманий прямий взаємозв'язок між шкалою батьківсько-виховних цінностей та шкалою локусу контролю – Життя. Даний аспект свідчить про те, що чим вищим в жінки буде рівень розвитку вищезгаданих цінностей ти більшою буде орієнтація на локус контролю – Життя. І навпаки, при зниженні рівня розвитку одного показника відповідно знижуватиметься й інший. Ймовірно, реалізацію функції виховної та батьківської можлива лише в процесі спілкування з дитиною та процесі повного входження в сімейну ситуацію розвитку, а не орієнтацію лише на результат, тобто жінка, котра має цінності батьківсько-виховні – вона є орієнтованою на саме Життя, на його процес.

Отриманий також кореляційний взаємозв'язок між шкалою господарсько-побутових цінностей та шкалою локусу контролю –Я. Даний результат описує те, що жінки, котрі мають саме відповідні цінності, будуть менш орієнтовані на власне Я і навпаки, якщо ж рівень розвитку господарсько-побутових цінностей є низьким – то орієнтація на власне Я буде мати досить високий рівень розвитку. Дане явище може пояснюватись тим, що виконання господарсько-побутових функцій вимагає більшої орієнтації саме на сім'ї, на дітей, ніж на задоволення власних потреб та бажань.

Розглянемо кореляційну плеяду взаємозв'язків між сімейними цінностями та життєвими цінностями (див. рис. 2.2.1.2.).

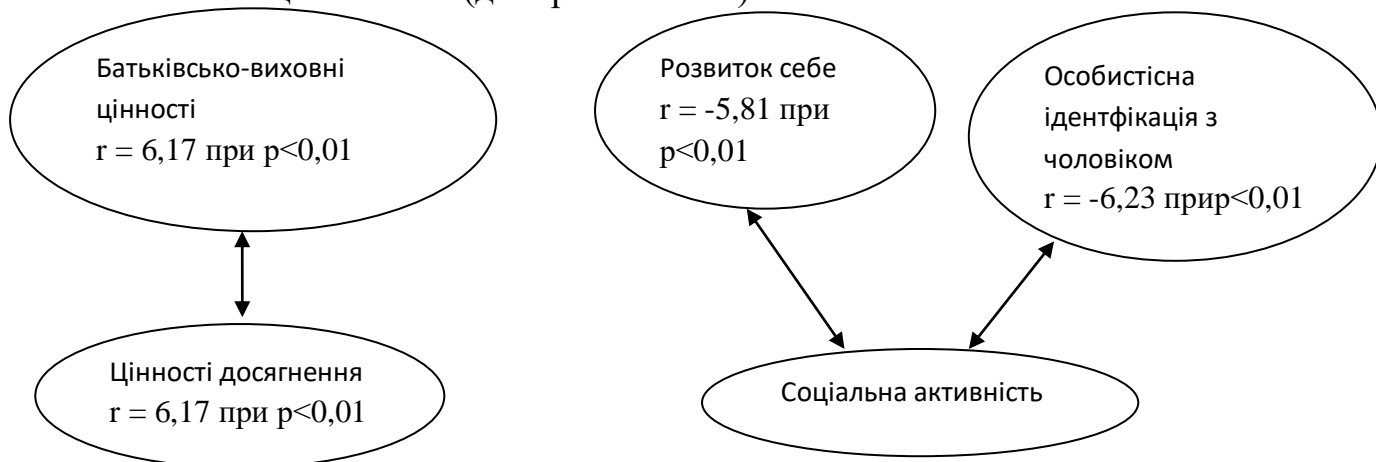

Рис. 2.2.1.2. Кореляційна плеяда взаємозв'язків між сімейними цінностями та життєвими цінностями особистості

Встановлено наявність статистично значущих прямих та обернених кореляційних взаємозв'язків між шкалою батьківсько-виховних цінностей та шкалою цінностей досягнення (при $r = 6,17$ при $p < 0,01$), між шкалою цінностей розвитку себе та шкалою соціальної активності (при $r = -5,81$ при $p < 0,01$), між шкалою особистісної ідентифікації з чоловіком та шкалою соціальної активності (при $r = -6,23$ при $p < 0,01$). За отриманими взаємозв'язками можна зробити наступні висновки. Отриманий прямий кореляційний взаємозв'язок між батьківсько-виховними цінностями та цінностями досягнення ілюструють те, що при наявності в жінки цінностей щодо досягнення є високими показники щодо цінностей батьківсько-виховних. Іншими словами, молода матір може вважати своїм досягнення отримані результати у реалізації своїх батьківських функцій та процесі виховання дітей. Якщо ж цінності батьківсько-виховні є на низькому рівні то знижуватимуться й цінності досягнення.

Отримані обернені кореляційні взаємозв'язки між цінностями соціальної активності та розвитку себе. Дані речі для жінки, яка перебуває в декреті можуть бути взаємовиключними. Тобто, якщо в неї будуть високі показники щодо цінностей соціальної активності то знижуватимуться показники щодо розвитку себе. Ймовірно, для молодшої матері розвиток себе, першочергово, може бути лише в процесі реалізації своєї материнської функції, а соціальна активність може цьому перешкоджати. Отриманий також обернений взаємозв'язок між соціальною активністю та особистісною ідентифікацією з чоловіком. Тобто, для жінки, яка перебуває в декретній відпустці при наявності цінностей особистісної ідентифікації себе з чоловіком – знижується цінність соціальної активності і навпаки. Можливим є той аспект, що соціальна активність не передбачає якісного спілкування з чоловіком та дитиною. Відповідно процес ідентифікації буде сповільнюватись.

Отже, проведений кореляційний аналіз отриманих результатів в дослідженні ціннісно-сислової сфери жінок, які перебувають в декретній відпустці (на основі лінійної кореляції Пірсона). На основі отриманих кореляційних взаємозв'язків можна зробити висновок про те, що гіпотеза

дослідження (між цінностями батьківства (виховання) та цінностями досягнення існує взаємозв'язок) підтвердилась.

2.2.2. Порівняння середніх значень

З метою перевірки гіпотези про те, що термін перебування жінки в декретній відпустці впливає на рівень прояву нею таких ціннісно-сміслових орієнтацій: локус контролю – Я, активні соціальні контакти, господарсько-побутові цінності, доцільним є проведення порівняння середніх значень по кожній із шкал обраних методик. Порівняння середніх показників за отриманими результатами дослідження здійснюється за критерієм того, скільки часу жінка перебуває у декретній відпустці. У дослідженні взяли участь 45 жінок. Досліджуваних було поділено на 2 групи на основі розподілу за терміном перебування в декретній відпустці: 21 жінка, яка перебуває в декреті до 1-го року та 24 жінки, котрі перебувають в декреті до 5-ти років.

Відтак, розглянемо порівняння отриманих показників щодо вивчення сімейних цінностей згідно опитувальника для виявлення сімейних цінностей сучасної сім'ї (А.Н. Волкова), (див рис. 2.2.2.1. та рис. 2.2.2.2.).

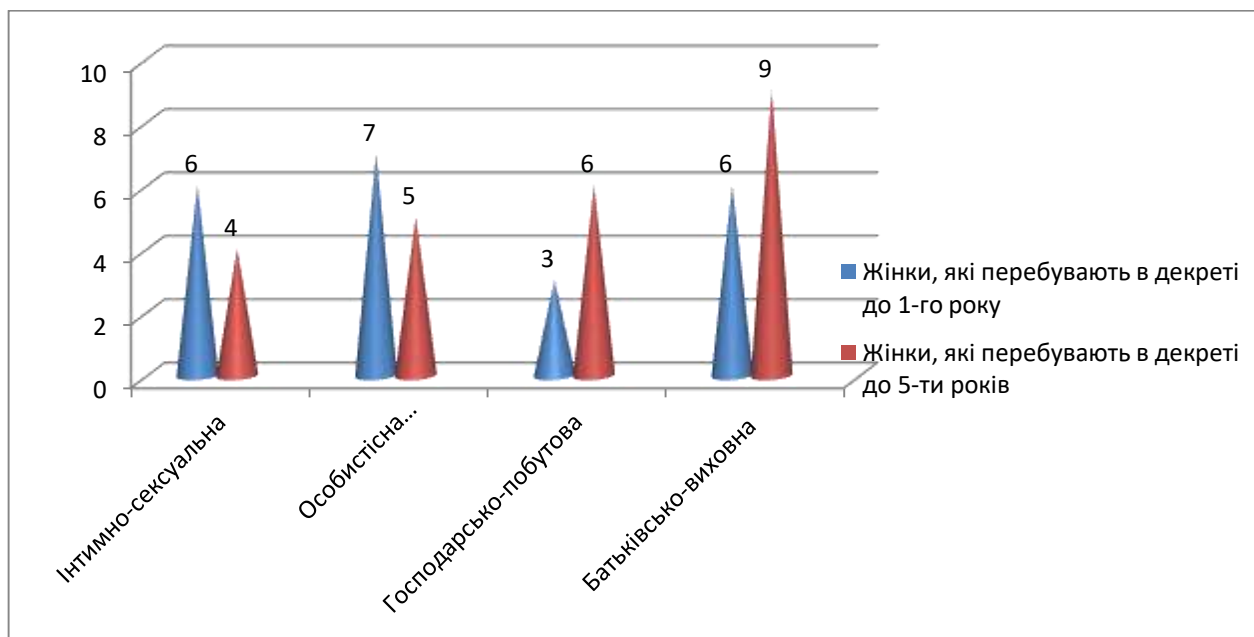

Рис. 2.2.2.1. Співвідношення отриманих показників середніх значень у двох групах жінок щодо рівня розвитку сімейних цінностей (частина 1)

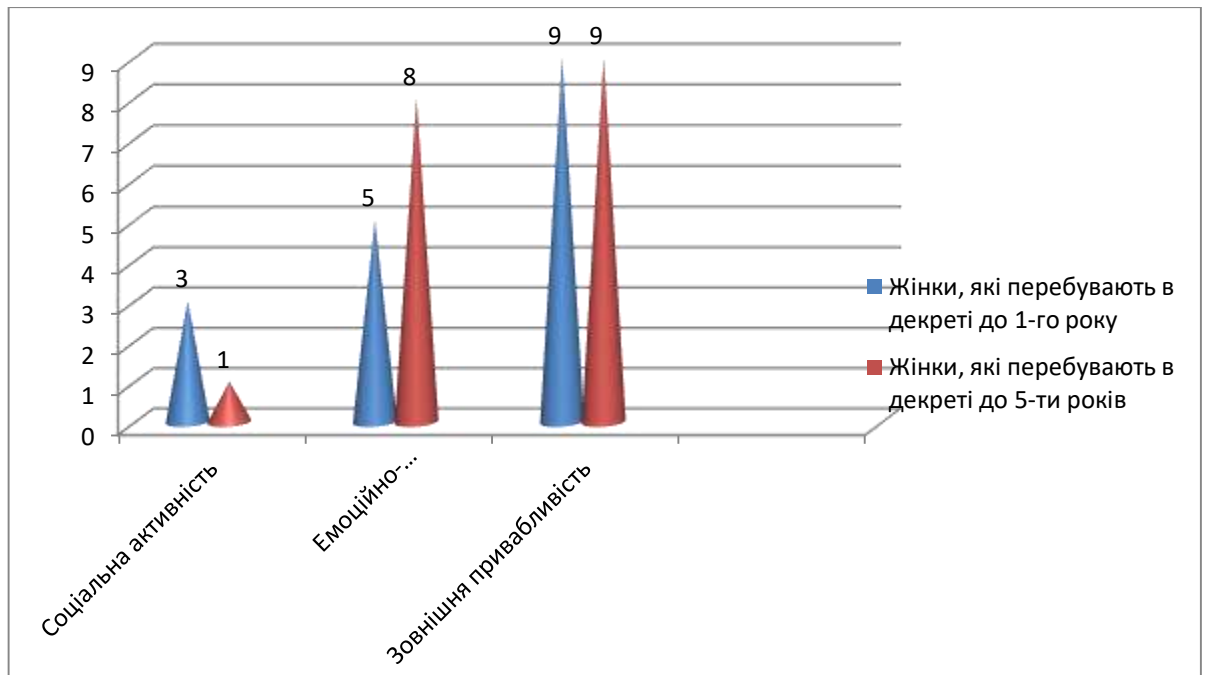

Рис. 2.2.2.2. Співвідношення отриманих показників середніх значень у двох групах жінок щодо рівня розвитку сімейних цінностей (частина 2)

Відтак, нами отримані деякі відмінності щодо рівня розвитку сімейних цінностей у двох групах жінок, які перебувають в декретній відпустці різний термін. Жінки, які перебувають в декретній відпустці до 1-го року мають наступні характеристики щодо вияву сімейних цінностей: вищі показники щодо інтимно-сексуальної шкали, особистісної ідентифікації з чоловіком, соціальної активності та зовнішньої привабливості сім'ї. У жінок, які перебувають в декретній відпустці до 5-ти років наявні наступні сімейні цінності: господарсько-побутові, батьківсько-виховні та емоційно-терапевтичні цінності. Важливо зазначити, що по всіх шкалах методики для дослідження сімейних цінностей наявні відмінності щодо двох груп досліджуваних.

Розглянемо відмінності щодо вивчення смисло-життєвих орієнтацій в жінок двох груп (див. рис. 2.2.2.3.).

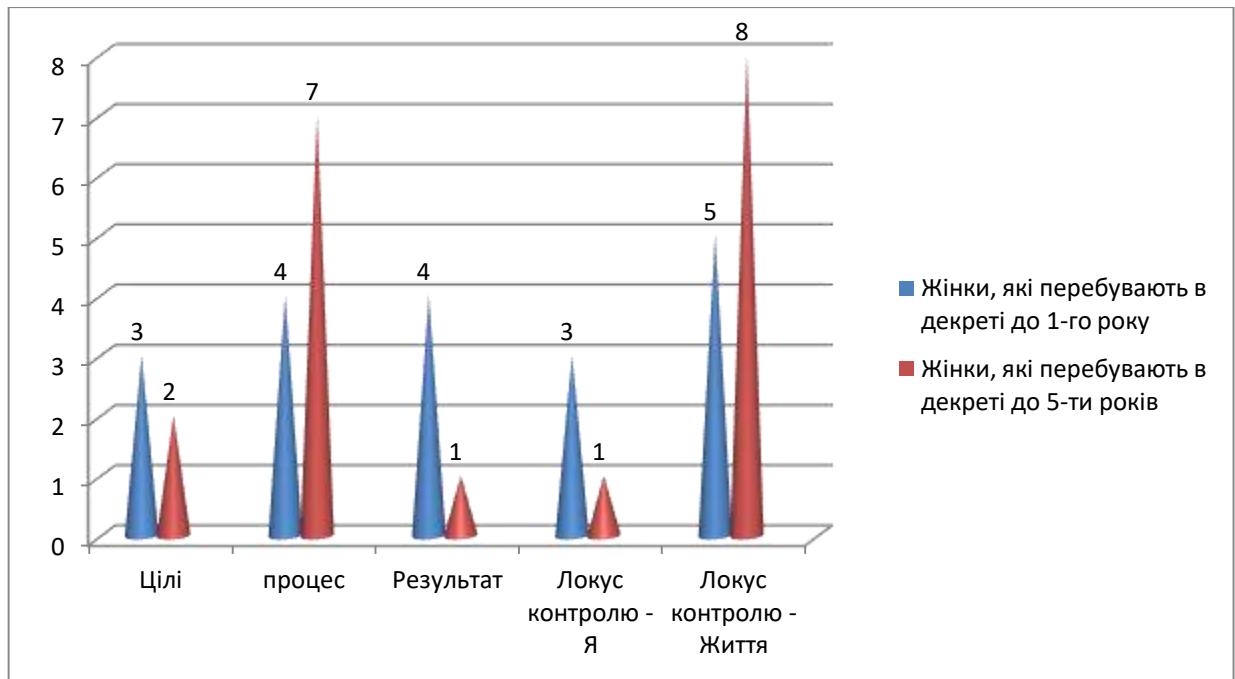

Рис. 2.2.2.3. Співвідношення отриманих показників середніх значень у двох групах жінок щодо рівня розвитку смисло-життєвих орієнтацій

Згідно вище наданої діаграми доцільно окреслити основні відмінності у двох групах досліджуваних. У жінок, які перебувають у декреті до 1-го року вищі показники щодо цілей, орієнтації на результат та локусу контролю – Я. Це свідчить про можливу орієнтацію молодих мам частково на результативність в процесі виховання дитини та амбіційність, порівняно з матерями, котрі в декреті вже довший період часу та ілюструють вищі показники щодо орієнтації на процес та локус контролю – Життя.

Важливо також проілюструвати отримані співвідношення середніх показників щодо вивчення життєвих цінностей за методикою МТЖЦ (див. рис. 2.2.2.4. та рис. 2.2.2.5.).

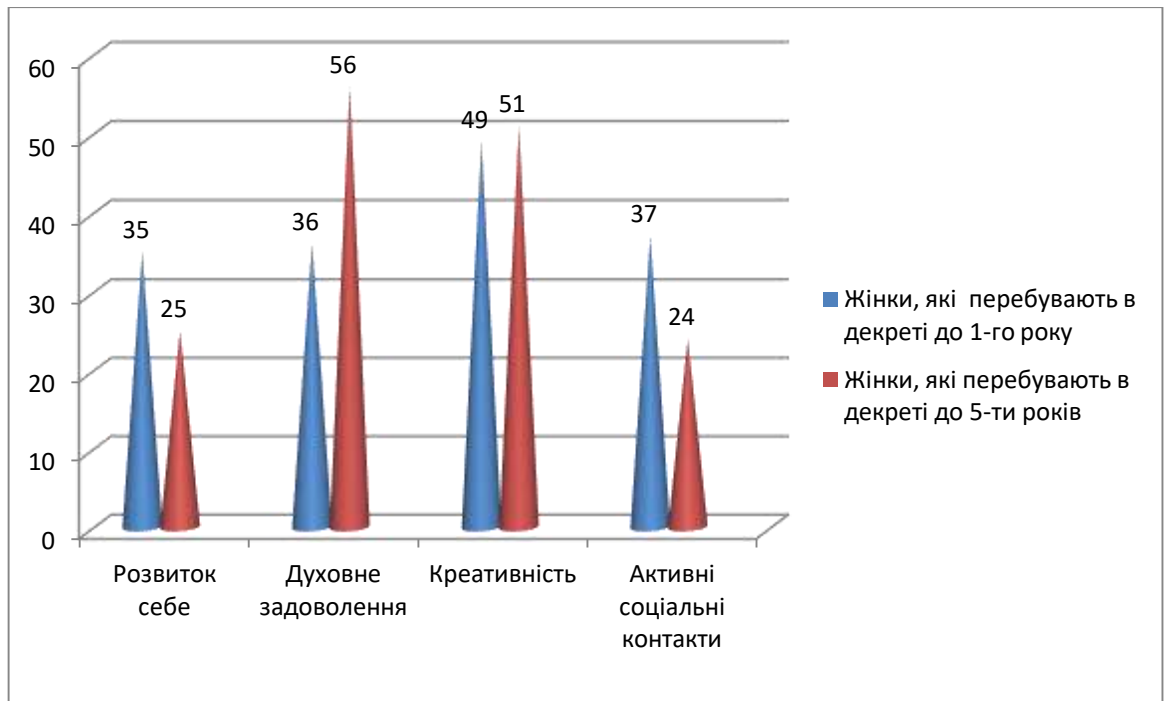

Рис. 2.2.2.4. Співвідношення отриманих показників середніх значень у двох групах жінок щодо рівня розвитку життєвих цінностей (частина 1)

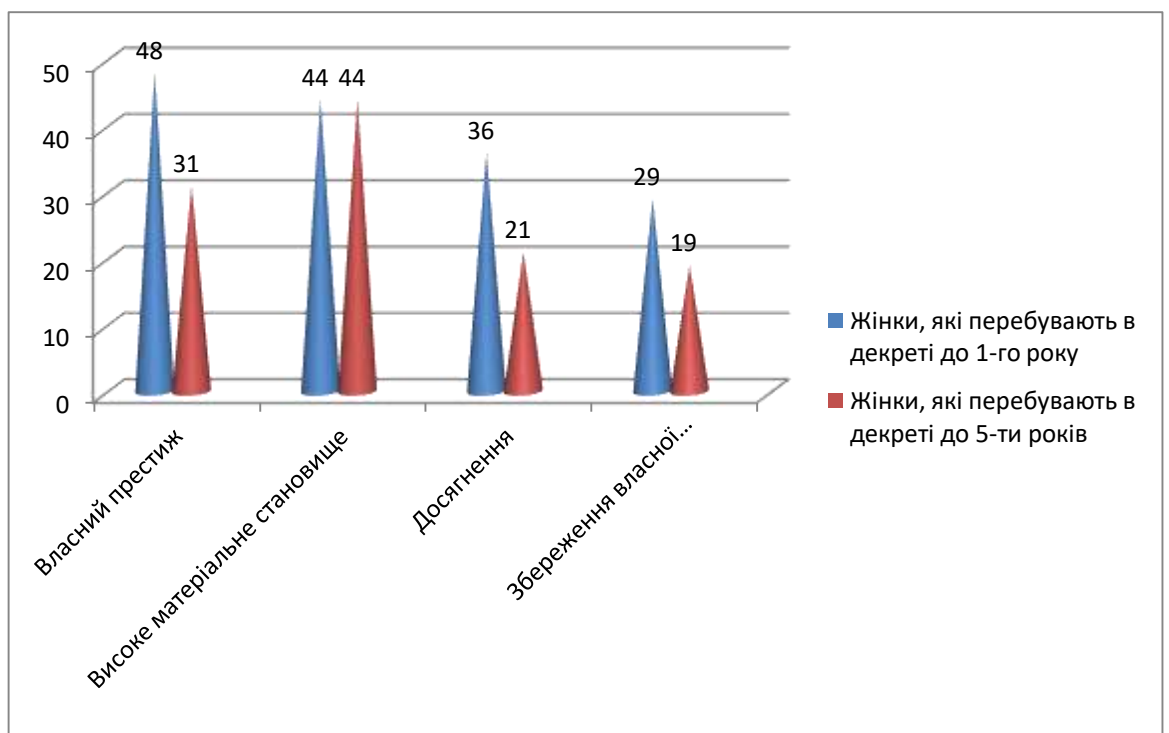

Рис. 2.2.2.5. Співвідношення отриманих показників середніх значень у двох групах жінок щодо рівня розвитку життєвих цінностей (частина 2)

Згідно отриманих показників спостерігаються відмінності у проявах життєвих цінностей: для жінок, котрі перебувають в декретній відпустці до 1-го року властивими є: розвиток себе, активні соціальні контакти, власний

престиж. Досягнення та високе матеріальне становище. Для матерів, котрі перебувають в декреті до 5-ти років властивими є: духовне задоволення, креативність та високе матеріальне становище. Доцільно зазначити, що саме за шкалою високого матеріального становища отриманий однаків середній бал у двох групах досліджуваних, що свідчить про орієнтацію на дані цінності у всіх досліджуваних матерів.

Таким чином, на основі здійсненого порівняння середніх значень у двох груп досліджуваних жінок, які перебувають в декретній відпустці до 1-го та до 5-ти років можна зробити висновок про те, що гіпотеза нашого дослідження (термін перебування жінки в декретній відпустці впливає на рівень прояву нею таких ціннісно-сміслових орієнтацій: локус контролю – Я, активні соціальні контакти, господарсько-побутові цінності) підтвердилась.

Відтак, здійснений якісний та кількісний аналіз отриманих результатів дослідження психологічних особливостей ціннісно-сміислової сфери жінок, які перебувають в декретній відпустці. Застосований кореляційний аналіз та порівняння середніх значень на основі поділу матерів на дві групи за критерієм терміну перебування в декретній відпустці (до 1-го та до 5-ти років). Гіпотези дослідження підтвердились.

2.3. Методичні рекомендації щодо оптимізації конструктивних ціннісно-сміслових орієнтацій

Відповідно до отриманих результатів дослідження важливо визначити та розробити певні рекомендації з метою ініціювання утворення конструктивних смисложиттєвих орієнтацій. Дані рекомендації розроблені, беручи до уваги важливість підвищення моральних (духовних) цінностей, покращення власного психоенергетичного потенціалу та орієнтацію на конструктивний сенс життя [2]. Доцільно виділити наступні рекомендації:

- Намагайтесь відчувати вдячність за кожен життєвий момент.

- Постарайтесь вести активний спосіб життя (прогулянки, помірна фізична чи розумова праця).
- Розширте коло свого спілкування, включіть туди людей, котрі позитивно сприймають навколишній світ. Уникайте депресивних кінофільмів, інформації та розмов.
- Старайтесь тримати позитивну модель мисленнєвої активності. В складних моментах намагайтесь віднайти позитивний елемент події.
- Навчіться володіти таймменеджментом з метою конструювання власного режиму дня та розподілу власного часу. За допомогою володіння основами таймменеджменту досягнення цілей пришвидшиться.
- Навчіться розподіляти справи по їх пріоритетності. Вмійте розставляти пріоритети у справах і відносинах.
- Вмійте проявляти власну індивідуальність. Кожна людина має володіти своєрідним лише для неї стилем спілкування, манерами та особливостями поведінкових виявів.
- Знайте, що всьому свій час. Все - будь-які зміни, будь-які процеси - потребують часу. І чим вони значніші, тим більше часу вони потребують для свого здійснення.
- Навчіться сприймати невдачі спокійно. Потрібно вміти аналізувати можливі невдачі, які виникли на життєвому шляху та вміти правильно сприймати адресовану в свій бік критику.
- Надавайте спілкуванню вагомого значення в своєму житті. Постійна комунікація з іншими – це можливість розшири власний кругозір та підвищити рівень розвитку емпатійності та емоційного інтелекту.
- Формуйте в себе почуття гумору. Важливо вміти інколи ставитись з гумором і до власних вчинків чи поведінки.
- Не забороняйте собі мріяти, тому що, мрії є конструктом, котрий формує подальші дії для досягнення цілей.
- Якщо виникають проблеми психологічного характеру – то варто отримати допомогу в кваліфікованого спеціаліста (психолога чи психотерапевта).

- Навчіться бачити навіть мінімальні успіхи в своїх діях, вмійте мотивувати себе хвалити за кожне досягнення.
- Сформуйте в себе чітку систему цінностей та світоглядних переконань і старайтесь опиратись на них в процесі вирішення важливих для себе питань.
- Не падайте у відчай, якщо з першого разу не вийшло досягнути мети. Необхідно розуміти те, що для досягнення глобальних масштабних цілей потрібно кілька разів отримати досвід невдачі.
- Навчіться дбати про власний саморозвиток та самомотивування. Розробіть схему саморозвитку із зазначеними параметрами самовиховання.
- Намагайтесь проявляти демократичний стиль поведінки.
- Підвищуйте рівень розвитку емпатійності.
- Підвищуйте рівень власної креативності.
- Дбайте про власний творчий потенціал та його розвиток.
- Розробіть систему вимог до себе.
- Старайтесь формулювати кінцеву мету кожної діяльності.
- Навчіться співпрацювати з іншими однодумцями для досягнення власних цілей.
- Формуйте високий рівень розвитку довіри до себе, до своїх емоцій та почуттів, особливо в ситуації прийняття рішення чи обирання певної ціннісно-сміслової системи.

Отже, даний перелік рекомендацій може допомогти особистості в оптимізації конструктивної сенсожиттєвої орієнтації, розвитку творчого потенціалу, підвищенні рівня розвитку моральних цінностей та пошуку сенсу життя.

Висновок до РОЗДІЛУ II

Отже, в даному розділі проведено емпіричне дослідження психологічних особливостей ціннісно-сміслової сфери жінок, які перебувають в декретній відпустці. Для реалізації поставленої мети були застосовані такі психодіагностичні методики: опитувальник для виявлення сімейних цінностей

сучасної сім'ї (А.Н. Волкова), методика СЖО (сисложиттеві орієнтації) Д.А. Леонтьєва, морфологічний тест життєвих цінностей МТЖЦ В.Ф. Сопів, Л.В. Карпушина. Здійснений якісний та кількісний аналіз отриманих показників. Гіпотези дослідження підтвердились.

З метою формування конструктивної ціннісно-сисловової сфери особистості, на основі отриманих результатів емпіричного дослідження, розроблені відповідні методичні рекомендації.

ВИСНОВОК

1. Вибір певних траєкторій поведінки особистості детермінується її психологічними особливостями. Відтак, ціннісно-смилова сфера особистості включає в себе три провідні рівні смислових структур, а саме: особистісні сенси та установки (переконання), смислові елементи та смислові риси, ціннісні установки людини щодо її самоактуалізації в житті. В контексті класифікаційної характеристики ціннісно-смилових орієнтацій особистості доцільно виділити основні з них, а саме: духовні, фізіологічні, внутрішньо-психологічні, гедоністичні, альтруїстичні та соціальні.

2. Отже, розвиток ціннісно-смилових орієнтацій особистості здійснюється в контексті розвитку мисленнєвих операцій: синтезу та аналізу. На етапі прийняття певних цінностей вони узгоджуються із рівнем потреби людини в засвоєнні даної цінності та досягнення гармонійного розвитку особистості загалом (рівні психологічного благополуччя).

3. Існує досить багато психологічних особливостей цінностей в жінок, котрі перебувають в декретній відпустці в контексті прояву ними материнства. Сам аспект появи ролі матері зумовлює низку змін в емоційно-вольовій, комунікативній та поведінковій сфері особистості жінки. Видозмінюється мотиваційна сфера та частково ціннісно-смилова. Жінка в ролі матері володіє винятковою особливістю та чуттєвістю в своїх світоглядних установках щодо сприйняття світу загалом.

4. В результаті емпіричного дослідження проведене вивчення психологічних особливостей ціннісно-смилової сфери жінок, які перебувають в декретній відпустці. В дослідженні використані наступні методики: опитувальник для виявлення сімейних цінностей сучасної сім'ї (А.Н. Волкова), методика СЖО (смиложиттєві орієнтації) Д.А. Леонтьєва, морфологічний тест життєвих цінностей МТЖЦ В.Ф. Сопів Л.В. Карпушина. Також проведений кореляційний аналіз та порівняльний аналіз на основі порівняння середніх значень в двох групах досліджуваних (поділ здійснювався на основі критерію:

терміну перебування в декретній відпустці до 1-го року та до 5-ти років). На основі кореляційного аналізу встановлені прямі та обернені кореляційні взаємозв'язки між шкалою зовнішньої привабливості та орієнтації на результат, між шкалою батьківсько-виховних цінностей та шкалою локусу контролю – Життя, між шкалою господарсько-побутових цінностей та шкалою локусу контролю – Я, між шкалою батьківсько-виховних цінностей та шкалою цінностей досягнення, між шкалою цінностей розвитку себе та шкалою соціальної активності, між шкалою особистісної ідентифікації з чоловіком та шкалою соціальної активності. На основі порівняння середніх значень встановлено, що для жінок, котрі перебувають в декретній відпустці до 1-го року характерні такі цінності: інтимно-сексуальні, особистісна ідентифікація з чоловіком, соціальна активність, зовнішньої привабливості сім'ї, орієнтація на цілі, на результат, локус контролю – Я, цінності щодо розвитку себе, активні соціальні контакти, власний престиж, високе матеріальне становище. Для жінок, котрі перебувають в декретній відпустці до 5-ти років характерні такі цінності: господарсько-побутові, батьківсько-виховні, емоційно-терапевтичні, орієнтація на процес, локус контролю – Життя, духовне задоволення, креативність та високе матеріальне становище.

Відтак, згідно отриманих даних гіпотези дослідження підтвердились, оскільки: між цінностями батьківства (виховання) та цінностями досягнення існує взаємозв'язок, термін перебування жінки в декретній відпустці впливає на рівень прояву нею таких ціннісно-сміслових орієнтацій: локус контролю – Я, активні соціальні контакти, господарсько-побутові цінності.

5. З метою формування конструктивної ціннісно-сміислової сфери особистості, на основі отриманих результатів емпіричного дослідження, розроблені відповідні методичні рекомендації.

Отже, в перспективі подальшого вивчення даної проблематики має місце питання щодо дослідження векторів особистісного саморозвитку жінок, які перебувають в декретній відпустці, а також можливих фрустраційних переживань пов'язаних із цим процесом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абабков В.А., Пере М., Кайдановская Е.В., Шеби Д. Семейная жизнь и профессиональная деятельность. Вопросы психологии, 2004, №6.
2. Авдеева Н.Н. Вы и младенец: у истоков общения. -М.: Пр.1991. - 568 с.
3. Аверинцев С.С. К истолкованию символики мифа о Эдипе Античность и современность. М., 1972. С. 90-102.
4. Алексеенко А.П. Самопожертвование в духовном облике украинской женщины Женщины за духовную безопасность общества. Материалы международной практической конференции. Харьков, 1999. С. 52-54.
5. Андреева Н.Г. Этот удивительный ребенок. - С-Пб., 1999. – 56 с.
6. Андреева Т.В. Семейна психологія: навч. посібник Т.В. Андреева. - СПб.: Мова, 2004. - 244с.
7. Бойко В.В. Малодетная семья. - М.: Пр.1988. 678 с.
8. Бойко В.В. Счастье, семья, дети. - М.: Пр 1980. 122 с.
9. Бойко В.В. Если ты женщина и мать. -М.: Пр.1985. 78 с.
10. Буженова О.В., Баз Л.Л., Копыл О.А. Готовность к материнству: выделение факторов, условий психологического риска для будущего развития ребенка. Синапс, 1993, №4.
11. Бреусенко А.А. Динамика ценностно-смысловой сферы личности в условиях экзистенциального кризиса: Автореф.дис. канд. психол. наук: 19.00.01. - К., 2000. – 18 с.
12. Брутман В.И., Варга А.Я., Хамитова И.Ю. Влияние семейных факторов на формирование девиантного материнства. Психологический журнал, 2002, №2.
13. Брутман В.И., Радионова М.С. Формирование привязанности матери к ребенку в период беременности. Вопросы психологии, 1997, №6
14. Брутман В.И., Филиппова Г.Г., Хамитова В. Динамика психологического состояния женщин во время беременности и после родов. //Московский психотерапевтический журнал, 2003, №2.

15. Винникот Д.В. Маленькие дети и их матери, М., 1998. – С. 135
16. Григор'єв С.І. Соціальна робота з молоддю: Підручник для студентів вузів / С.І. Григор'єв, Л.Г. Гусякова, С.А. Гусова.-М.: «Гардемарин», 2006.-204 с.
17. Гурьянова Т.А. Развитие психологической готовности к материнству на стадии планирования беременности, во время беременности и после родов. Методологические проблемы современной психологии: иллюзии и реальность. Материалы сибирского психологического форума, 16-18 сентября 2004 – 35 с.
18. Долбик-Воробей Т.А. Студенческая молодежь о проблемах брака и рождаемости Социс.-2003. - № 11.- С. 78-83
19. Залевский Г.В. От «демонической» до «биопсихосоциоэтической» модели психического расстройства. Сибирский психологический журнал, 2009, №32.
20. Залевский Г.В., Гаевский К.М., Залевский В.Г., Кузмина Ю.В. Биопсихосоциоэтическая модель развития личности и ее здоровья. 2009. – С. 56-59 с.
21. Ковальов С.В. Підготовка старшокласників до сімейного життя С.В. Ковальов. - М.: Просвещение, 1991 – 128 с.
22. Ковалев С.В. Психология современной семьи. - М.: Просвещение, 1988. – С. 67-71
23. Кравець В.П. Психологія сімейного життя: (навчальний посібник для педвузів із спец. «практична психологія») / М-во о. У.- Тернопіль, 1995. - 105 – 121 с.
24. Купчино Р.І. Формування здорового способу життя молоді: Посібник для кураторів та викладачів вищих навчальних закладів Р.І. Купчінов.-Мн.: УП ІВЦ Мініфіна, 2004.- С. 211-215
25. Леонтьев Д.А. Методика изучения ценностных ориентаций. - М.: НОРМА, 1992. – С. 17-22

26. Леонтьев Д.А. Системно-смысловая природа и функции мотива Вестник Московского университета. - Сер. 14. Психология. - 1993. - № 2. - 56-62 с.
27. Леонтьев Д.А. Структурная организация смысловой сферы личности: Автореф. дисс..канд. психол. наук. - М.,1989. - 13 с.
28. Леонтьев Д.А. Ценность как междисциплинарное понятие: опыт многомерной реконструкции Вопросы философии.- 1996. – С. 87-90
29. Мид М.С. Одиночество, самостоятельность и взаимосвязь в контексте культуры М. Мид Лабиринты одиночества. – М.: Прогресс, 1989. – 213-219 с.
30. Семёнов В.Е. Ценностные ориентации современной молодежи // Социологические исследования. - 2007.- № 4. – С. 37-43
31. Торохтий В.С. Общая характеристика методики оценки психологического здоровья семьи Вестн. психосоц. и коррекц.-реабилитацион. работы. -- 1996. -- № 4. -- С. 20-30; 1997. -- № 9. -- С. 28-41; 1998. -- № 3. – С. 30-49
32. Хлопоніна Н.Є. Вплив рольових очікувань подружжя на характер сімейного спілкування Актуальні проблеми психології. Том 3: Консультативна психологія і психотерапія: Зб.наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України За ред. Максименк, 1998. – 56 с.
33. Черкасова В.Ю. Протиріччя становлення та реалізації подружніх орієнтацій в сучасний період: автореф. дис. канд. социол. наук: 22.00.06 В. Ю. Черкасова; Урал. держ. ун-т ім. А. М. Горького. - М., 2004. – С. 18-21
34. Чудновский В.Э. Смысл жизни: проблема относительной эмансипированности от «внешнего» и «внутреннего» Психологический журнал. - 1995. - Т. 16. - №2. – С. 15-25
35. Чудновский В.Е. Проблемы становлення змістовних життєвих орієнтацій особистості Психологічний журнал. 2008. – 58 с.
36. Шнейдер Л.Б. Основи сімейної психології: Учеб. посібник для вузів: 2-е изд. Л.Б. Шнейдер. - М.: Ділова книга, 2006. – 768 с.

37. Щербань П.С. Психологія сучасної сім'ї та педагогіка сімейних взаємин Рідна школа. - 2005. – С.14-15 с
38. Яценко А.И. Целеполагание и идеалы. - К.: Вища шк., 1977. - 344 с.
39. https://kse.ua/wcontent/uploads/2020/08/Npchdusoc_2013_225_213_7.pdf
40. https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2017/10/84-98__no-4__vol-63__2017__UKR.pdf

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А (Бланк дослідження)

Шановні респонденти! Просимо Вас взяти участь в психологічному дослідженні та відповісти на декілька запитань. Дякуємо за співпрацю!

Вік _____ Термін перебування в декретній відпустці _____

№ 1

Інструкція: «Перед Вами ряд тверджень, які стосуються шлюбу, сім'ї, стосунків між чоловіком і дружиною. Уважно прочитайте затвердження тексту і оцініть ступінь своєї згоди або незгоди з ними. Вам пропонується 4 варіанти відповіді, які виражають ту чи іншу ступінь згоди чи незгоди з твердженням, а саме: «Повністю згоден», «загалом, це вірно», «Це не зовсім так», «Це неправильно». Підбираючи варіант відповіді до кожного з тверджень, постарайтеся як можна точніше передати Ваша особиста думка, а не те, що прийнято серед Ваших близьких і друзів. Реєструйте свої відповіді в спеціальному бланку».

Текст опитувальника (жіночий варіант)

1. Настрій і самопочуття людини залежать від задоволення його сексуальних потреб.
2. Щастя в шлюбі залежить від сексуальної гармонії подружжя.
3. Сексуальні стосунки – головне у відносинах чоловіка і дружини.
4. Головне у шлюбі – щоб у чоловіка і дружини було багато спільних інтересів.
5. Чоловік – це друг, що поділяє мої інтереси, думки, захоплення.
6. Чоловік – це насамперед друг, з яким можна поговорити про свої справи.
7. Найголовніша турбота чоловіка – забезпечити матеріальний достаток і побутовий комфорт сім'ї.
8. Чоловік повинен займатися домашнім господарством нарівні з дружиною.
9. Чоловік повинен уміти обслужити себе, а не чекати, що дружина візьме на себе всі турботи про нього.
10. Чоловік повинен займатися дітьми не менше, ніж дружина.
11. Я хотіла б, щоб мій чоловік любив дітей.
12. Про чоловіка я суджу з того, хороший чи поганий він батько своїм дітям.
13. Мені подобаються енергійні, ділові чоловіки.
14. Я дуже ціную чоловіків, серйозно захопленим своєю справою.

15. Для мене дуже важливо, як оцінюють на роботі ділові і професійні якості мого чоловіка.
16. Чоловік повинен вміти створювати в родині теплу, довірчу атмосферу.
17. Для мене головне – щоб мій чоловік добре розумів мене і брав такою, яка я є.
18. Чоловік – це насамперед друг, який уважний і турботливий до моїх переживань, настрою, стану.
19. Мені подобається, коли мій чоловік красиво і модно одягнений.
20. Мені подобаються видні, рослі чоловіки.
21. Чоловік повинен виглядати так, щоб на нього було приємно дивитися.
22. Найголовніша турбота жінки, щоб усі в сім'ї були обихожени.
23. Я завжди знаю, що потрібно купити для моєї сім'ї.
24. Я збираю корисні поради господині: як готувати смачні страви, консервувати овочі, фрукти.
25. Головну роль у вихованні дитини завжди відіграє мати.
26. Я не боюся труднощів, пов'язаних з народженням і вихованням дитини.
27. Я люблю дітей і з задоволенням займаюся з ними.
28. Я прагну добитися свого місця в житті.
29. Я хочу стати хорошим фахівцем своєї справи.
30. Я пишаюся, коли мені доручають важку і відповідальну роботу.
31. Близькі та друзі часто звертаються до мене за порадою, допомогою і підтримкою.
32. Оточуючі часто довіряють мені свої біди.
33. Я завжди щиро і з почуттям жалю втішаю і опікуюся потребують людей.
34. Мій настрій багато в чому залежить від того, як я виглядаю.
35. Я люблю гарний одяг, ношу прикраси, користуюся косметикою.
36. Я надаю великого значення своєму зовнішньому вигляду.

Повністю згоден

Загалом, це вірно

Це не зовсім так

**Це
невірно**

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

35

36

№ 2

Інструкція: Вам пропонуються пари протилежних тверджень. Ваше завдання – вибрати одно з двох тверджень, яке, на вашу думку, більше відповідає дійсності, і відмітити одну з цифр 1, 2, 3, в залежності від того, наскільки ви впевнені у виборі (або 0, якщо обидва твердження на ваш погляд однаково правильні).

1. Зазвичай мені дуже нудно. 3 2 1 0 1 2 3 Зазвичай я наповнений енергією.
2. Життя здається мені завжди хвилюючим та захоплюючим. 3 2 1 0 1 2 3 Життя здається мені абсолютно спокійним та рутинним.
3. В житті я не маю певних цілей та намірів. 3 2 1 0 1 2 3 В житті я маю визначену мету і наміри.
4. Моє життя уявляється мені безглуздим та безцільним. 3 2 1 0 1 2 3 Моє життя уявляється мені достатньо усвідомленим та цілеспрямованим.
5. Кожний день мені здається завжди новим і несхожим на інші. 3 2 1 0 1 2 3 Кожний день здається мені схожим на всі інші.
6. Коли я піду на пенсію, я займуся цікавими справами, якими завжди мріяла зайнятися. 3 2 1 0 1 2 3 Коли я піду на пенсію, я постараюсь не обтяжувати себе ніякими проблемами.
7. Моє життя склалося саме так, як я мріяв. 3 2 1 0 1 2 3 Моє життя склалося зовсім не так, як я мріяв.
8. Я не досягнув успіху у здійсненні своїх життєвих планів. 3 2 1 0 1 2 3 Я досягнув багато того, що було мною заплановано у житті.
9. Моє життя пусте і нецікаве. 3 2 1 0 1 2 3 Моє життя наповнено цікавими справами.

10. Якщо б мені довелося сьогодні підводити підсумок свого життя, то я б сказав, що воно достатньо свідоме. 3 2 1 0 1 2 3 Якщо б мені довелося підводити підсумок свого життя, то я б сказав, що воно не має сенсу.

11. Якщо б я міг вибирати, то я побудував своє життя зовсім інакше. 3 2 1 0 1 2 3 Якщо б я міг обирати, то я прожив життя ще раз так, як я живу сьогодні. 91

12. Коли я дивлюся на навколишній світ, то це часто викликає у мене стан розгубленості і занепокоєння. 3 2 1 0 1 2 3 Коли я дивлюся на навколишній світ, то він не викликає в мене занепокоєння та розгубленості.

13. Я завжди дотримуюсь свого слова. 3 2 1 0 1 2 3 Я людина зовсім не обов'язкова

14. Я припускаю, що людина має можливість зробити свій життєвий вибір за своїм бажанням. 3 2 1 0 1 2 3 Я припускаю, що людина не має можливості вибирати у своєму житті.

15. Я безперечно можу назвати себе цілеспрямованою людиною. 3 2 1 0 1 2 3 Я не можу назвати себе цілеспрямованою людиною.

16. У житті я ще не знайшов свого призначення і ясної мети. 3 2 1 0 1 2 3 У житті я знайшов своє призначення та мету.

17. Мої погляди на життя ще не визначилися. 3 2 1 0 1 2 3 Мої погляди на життя цілком визначилися.

18. Я вважаю, що я знайшов своє призначення і цікаву мету у своєму житті. 3 2 1 0 1 2 3 Я неспроможний знайти своє призначення і цікаву мету у житті.

19. Моє життя у моїх руках, і я сам управляю ним. 3 2 1 0 1 2 3 Моє життя не підпорядковано мені, і воно управляється зовнішніми обставинами.

20. Мої повсякденні справи приносять мені задоволення. 3 2 1 0 1 2 3 Мої повсякденні справи приносять мені суцільні неприємності і переживання.

№ 3

Інструкція. Просимо оцінити Ваші бажання і прагнення, які спонукають Вас до певних дій, за 5-бальною шкалою, промовляючи фразу:

Для мене зараз (ваша оцінка) ...

- Якщо твердження НЕ МАЄ ЖОДНОГО ЗНАЧЕННЯ, поставте цифру "1"

- Якщо твердження МАЄ НЕВЕЛИЧКА ЗНАЧЕННЯ, поставте цифру "2"

- Якщо твердження МАС ПЕВНЕ ЗНАЧЕННЯ, поставте цифру "3";
- Якщо твердження ВАЖЛИВО, поставте цифру "4";
- Якщо твердження ДУЖЕ ВАЖЛИВО, поставте цифру "5".

опитувальник МТЖЦ

1. Постійно підвищувати свою професійну кваліфікацію
2. Вчитися, щоб дізнаватися щось нове в досліджуваній області знанні
3. Щоб вигляд моєї оселі постійно змінювався
4. Спілкуватися з різними людьми, брати участь у громадській діяльності
5. Щоб люди, з якими я проводжу вільний час, захоплювалися тим же чим і я
6. Щоб участь у спортивних змаганнях допомагало мені у встановленні особистих рекордів
7. Відчувати антипатії до інших
8. Мати цікаву роботу, повністю поглинає мене
9. Створювати щось нове в досліджуваної мною області знанні
10. Бути лідером в моїй родині
11. Не відставати від часу, цікавитися суспільно-політичним життям
12. У своєму захопленні швидко досягати поставленої мети
13. Щоб фізична підготовленість дозволяла надійно виконувати роботу, що дає хороший зарібок
14. позлословити, коли у людей неприємності
15. Вчитися щоб «не закопувати свій таланти у землю»
16. Разом з сім'єю відвідувати концерти, театри, виставки

17. Застосовувати свої власні методи в громадській діяльності
18. Перебувати членом будь-якого клубу за інтересами
19. Щоб навколишні помічали мою спортивну підтягнутість
20. Чи не відчувати почуття досади, коли висловлюють думку, протилежне моєму
21. Винаходити, удосконалювати, придумувати нове в своїй професії
22. Щоб рівень моєї освіченості дозволяв відчувати себе впевнено в спілкуванні з різними людьми
23. Вести такий спосіб сімейного життя, який цінується суспільством
24. Домагатися конкретних цілей, займаючись громадською діяльністю
25. Щоб моє захоплення допомагало зміцнити моє матеріальне становище
26. Щоб фізична підготовленість робила мене незалежним в будь-яких ситуаціях
27. Щоб сімейне життя виправила деякі недоліки моєї натури
28. Знаходити внутрішнє задоволення в активного громадського життя
29. У вільний час створювати щось нове, раніше не існувало
30. Щоб моя фізична форма дозволяла мені впевнено спілкуватися в будь-якій компанії
31. Чи не відчувати коливань, коли кому-то потрібно допомогти в біді
32. Мати приятельські стосунки з колегами по роботі
33. Вчитися, щоб не відстати від людей мого кола
34. Щоб мої діти випереджали у своєму розвитку однолітків
35. Отримувати матеріальну винагороду за суспільну діяльність
36. Щоб моє захоплення підкреслювало мою індивідуальність

37. Розвивати свої організаторські здібності, займаючись громадською діяльністю
38. Повністю зосередитися на своєму захопленні, проводячи вільний час за хобі
39. Придумувати нові вправи для фізичної розминки
40. Перед тривалою поїздкою завжди продумувати, що взяти з собою
41. Яке враження моя робота надає на інших людей
42. Отримати вищу освіту або вступити до аспірантури, одержати вчений ступінь
43. Щоб моя сім'я мала дуже високим рівнем матеріального добробуту
44. Твердо відстоювати певну точку зору в суспільно-політичних питаннях
45. Знати свої здібності в сфері хобі
46. ??Отримувати задоволення навіть від важкого фізичного навантаження
47. Уважно слухати співрозмовника, хто б він не був
48. У роботі швидко досягати поставленої мети
49. Щоб рівень освіти допоміг би мені зміцнити моє матеріальне становище
50. Зберігати повну свободу і незалежність від членів моєї сім'ї
51. Щоб активна фізична діяльність дозволяла змінювати мій характер
52. Не думати, коли у людей неприємності, що вони отримали по заслугах
53. Щоб на роботі була можливість отримання додаткових матеріальних благ
54. Вчитися, щоб «не загубитися в натовпі»
55. Кидати щось робити, коли не впевнений в своїх силах
56. Щоб моя професія підкреслювала індивідуальність
57. Займатися вивченням нових віянь в моїй професійній діяльності

58. Вчитися, отримуючи при цьому задоволення
59. Постійно цікавитися новими методами навчання і виховання дітей в сім'ї
60. Беручи участь в суспільному житті, взаємодіяти з досвідченими людьми
61. Завоювати повагу у людей завдяки своєму захопленню
62. Завжди досягати намічених спортивних розрядів і звань
63. Чи не кидати щось робити, якщо немає впевненості в своїх силах
64. Отримувати задоволення не від результатів роботи, а від самого процесу
65. Підвищувати рівень своєї освіти, щоб внести вклад в досліджувану дисципліну
66. Щоб для мене не мало значення, що лідер в родині - хтось інший
67. Щоб мої суспільно-політичні погляди збігалися з думкою авторитетних для мене людей
68. Займаючись на дозвіллі улюбленою справою, детально продумувати свої дії
69. Беручи участь в різних змаганнях, завоювати будь-якої приз, винагорода
70. Чи не говорити з наміром неприємних речей
71. Знати, якого рівня освіти можна досягти з моїми здібностями, щоб їх удосконалювати
72. У шлюбі бути завжди абсолютно надійним
73. Щоб життя мого оточення постійно змінювалася
74. Захоплюватися чимось у вільний час, спілкуючись з людьми, захоплюються тим же
75. Брати участь у спортивних змаганнях, щоб продемонструвати свою перевагу
76. Чи не відчувати внутрішнього протесту, коли мене просять надати послугу

77. Щоб прийоми моєї роботи змінювалися
78. Підвищувати рівень своєї освіти, щоб бути вхожим в коло розумних і цікавих людей
79. Мати чоловіка (дружину) з родини високого соціального становища
80. Досягати поставленої мети в своїй громадській діяльності
81. У своєму захопленні створювати необхідні в житті речі (одяг, меблі, техніку)
82. Щоб фізична підготовка, даючи свободу в рухах, створювала і відчуття особистої свободи
83. Навчитися розуміти характер моєї дружини (чоловіка), щоб уникнути сімейних конфліктів
84. Бути корисним для суспільства
85. Вносити різні удосконалення в сферу мого хобі
86. Щоб серед членів моєї спортивної секції (клубу, команди) було багато друзів
87. Уважно стежити за тим, як я одягнений
88. Щоб під час роботи постійно була можливість спілкуватися з товаришами по службі
89. Щоб рівень моєї освіти відповідав рівню освіти людини, чия думка я ціную
90. Ретельно планувати своє сімейне життя
91. Займати таке місце в суспільстві, яке зміцнювало б моє матеріальне становище
92. Щоб мої погляди на життя виявлялися в моє захоплення
93. Займатися громадською діяльністю, вчитися переконувати людей
94. Щоб захоплення займало більшу частину мого вільного часу
95. Щоб моя вигадка виявлялася навіть у ранковій зарядці

96. Завжди охоче визнавати свої помилки
97. Щоб моя робота була на рівні і навіть краще, ніж у інших
98. Щоб рівень моєї освіти допоміг би мені зайняти бажану посаду
99. Щоб чоловік (дружина) отримувала високу зарплату
100. Мати власні політичні переконання
101. Щоб коло моїх захоплень постійно розширювався
102. Мати, перш за все, моральне задоволення від досягнутих успіхів у спорті
103. Чи не придумувати вагому причину, щоб виправдатися
104. Перед початком роботи чітко її розпланувати
105. Щоб моя освіта давало можливість отримання додаткових матеріальних благ (гонорари, пільги)
106. У сімейному житті спиратися лише на власні погляди, навіть якщо вони суперечать громадській думці
107. Витратити багато часу на читання літератури, перегляд передач і фільмів про спорт
108. Чи не заздрити удачі інших
109. Мати високооплачувану роботу
110. Вибрати рідкісну, унікальну спеціальність для навчання, щоб краще проявити свою індивідуальність
111. Поводитися за столом вдома так само, як і на людях
112. Щоб моя робота не суперечила моїм життєвим принципам

Дякуємо за відповіді !

ДОДАТОК В (дані дослідження та кореляційна матриця)

№ досліджуваного	Термін перебування в декреті	Інтимно-сексуальна	Ідентифікація з чоловіком	Господарсько-побутова	Батьківсько-виховна	Соц. Активність	Емоц. Психотерапевтична	Зовнішня привабливість	Цілі	Процес	Результат	Локус контролю-Життя	Локус контролю-Я	Розвиток себе	Духовне задоволення	Креативність	Соц. Контакти	Престиж	Матеріальне становище	Досягнення	Власна індивідуальність
1	до 1 року	6	7	5	2	3	6	9	3	4	4	3	6	36	36	50	37	49	45	30	29
2	до 1 року	5	8	3	7	2	5	6	3	5	5	2	5	23	37	23	38	48	44	39	28
3	до 1 року	7	6	6	6	3	7	7	5	6	2	5	3	35	33	44	39	34	35	36	22
4	до 1 року	8	8	8	8	5	4	8	6	2	3	6	7	26	36	49	23	56	36	35	21
5	до 1 року	6	9	2	6	6	5	12	2	3	4	3	8	39	39	51	45	59	59	37	23
6	до 1 року	5	8	1	7	7	4	12	1	4	5	2	2	44	31	49	39	44	44	44	29
7	до 1 року	6	9	5	8	6	5	12	3	5	4	3	7	35	22	43	37	47	44	56	38
8	до 1 року	3	10	3	19	2	4	8	2	3	4	2	8	37	19	49	33	49	47	59	39
9	до 1 року	7	35	11	6	3	4	9	3	4	4	3	9	38	44	59	44	43	43	58	29
10	до 1 року	6	7	2	3	3	4	8	3	5	4	2	6	22	33	55	44	33	49	44	13
11	до 1 року	7	8	3	2	3	5	9	4	4	5	3	5	13	39	35	49	36	41	56	29
12	до 1 року	6	9	2	7	3	7	5	2	4	4	4	5	56	44	58	45	48	23	36	27
13	до 1 року	7	8	3	6	2	8	6	3	4	3	4	6	44	41	55	46	49	29	31	28
14	до 1 року	6	7	6	7	3	3	12	4	4	4	3	5	44	35	55	47	56	56	32	28
15	до 1 року	7	8	7	8	2	5	10	3	3	5	1	6	36	38	44	48	57	44	33	29
16	до 1 року	6	9	5	7	3	6	3	3	5	4	3	5	7	39	49	49	34	49	39	26
17	до 1 року	7	7	2	6	7	5	6	2	4	5	5	2	35	32	49	43	23	47	38	28
18	до 1 року	8	7	3	5	8	5	8	4	7	4	4	5	23	33	48	33	45	43	39	28

19	до 1 року	7	7	2	6	5	6	9	3	8	4	3	6	23	39	43	29	48	32	40	29
20	до 5 років	5	5	5	9	3	6	9	2	6	1	1	7	25	56	51	24	31	41	21	13
21	до 5 років	4	6	6	3	1	7	8	3	7	2	2	8	25	59	59	5	33	44	19	18
22	до 5 років	3	7	8	6	2	8	9	2	8	1	3	9	29	35	56	12	21	43	18	19
23	до 5 років	2	8	6	6	3	7	8	1	7	2	2	8	21	56	55	23	33	32	12	21
24	до 5 років	5	12	5	8	2	6	9	2	8	3	1	9	34	57	35	23	21	33	13	22
25	до 5 років	6	1	3	9	3	7	9	3	7	2	1	8	44	58	12	33	39	22	21	23
26	до 5 років	7	2	2	5	2	8	8	2	6	1	1	7	56	59	13	33	33	23	29	26
27	до 5 років	4	3	3	6	1	7	7	1	7	1	1	8	25	59	56	23	56	25	33	27
28	до 5 років	3	4	5	7	2	6	8	2	8	1	1	9	25	33	59	25	12	26	56	29
29	до 5 років	4	5	6	8	3	8	7	8	7	1	1	8	26	59	56	26	33	33	12	19
30	до 5 років	5	6	7	9	2	7	8	2	6	1	2	7	28	59	58	28	35	3	11	23
31	до 5 років	4	3	8	5	3	6	9	3	7	1	1	8	21	56	57	29	36	39	23	35
32	до 5 років	5	4	2	3	2	7	9	1	8	1	1	9	22	51	57	23	37	32	56	21
33	до 5 років	7	5	5	6	3	7	9	1	6	1	1	8	25	12	56	21	38	33	21	17
34	до 5 років	3	6	6	7	2	8	9	2	7	1	2	7	26	56	35	22	38	35	11	14
35	до 5 років	3	5	7	8	3	7	9	3	8	2	1	8	27	57	44	23	37	36	3	15
36	до 5 років	2	6	6	9	2	6	8	2	8	1	1	9	29	58	45	24	32	37	6	17
37	до 5 років	4	5	5	5	3	7	9	3	7	1	1	8	31	58	43	24	32	39	21	18
38	до 5 років	3	8	6	6	2	8	9	2	8	1	1	7	32	59	57	22	33	32	29	19
39	до 5 років	2	3	7	7	3	9	9	2	9	1	2	8	22	56	56	23	39	33	21	23
40	до 5 років	3	3	6	5	2	8	9	3	8	2	2	9	25	53	57	25	35	39	21	25
41	до 5 років	4	5	5	7	3	7	8	2	9	1	1	8	26	33	58	26	36	31	22	26

42	до 5 років	5	7	6	8	3	8	9	3	8	1	1	7	25	56	56	27	37	33	29	18
43	до 5 років	4	4	7	9	1	8	8	2	7	3	2	8	25	57	53	28	38	38	12	12
44	до 5 років	4	3	8	8	1	7	9	3	8	2	1	9	29	57	55	29	31	32	21	18
45	до 5 років	4	4	7	9	1	8	9	2	8	2	1	8	31	33	55	33	32	41	22	19

